

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

1959 · 50 · 2009

RADA EUROPY
EUROPEJSKI TRYBUNAŁ PRAW CZŁOWIEKA

CZWARTA SEKCJA

SPRAWA SIKORSKI przeciwko Polsce

(Skarga nr 17599/05)

WYROK

STRASBURG

dn. 22 października 2009 r.

Wyrok ten stanie się prawomocny zgodnie z warunkami określonymi przez artykuł 44§ 2 Konwencji. Wrok ten podlega korekcie wydawniczej przed jej opublikowaniem w ostatecznej wersji.

W sprawie Norbert Sikorski c. przeciwko Polsce, -/-

Europejski Trybunał Praw Człowieka (Czwarta Sekcja) jako Izba składająca się z następujących sędziów:

Nicolas Bratza, *Przewodniczący*, -/-

Lech Garlicki, -/-

Giovanni Bonello, -/-

Ljiljana Mijović, -/-

David Thór Björgvinsson, -/-

Ledi Bianku, -/-

Mihai Poalelungi,

i Lawrence Early, *Kanclerza Sekcji*, -/-

Obrađując na posiedzeniu w dniu 13 października 2009 roku,

Wydaje następujący wyrok, który został przyjęty w tym dniu :

POSTĘPOWANIE

1. Sprawa wywodzi się ze skargi (nr 17599/05) wniesionej w dniu 4 maja 2005r. przeciwko Rzeczypospolitej Polskiej do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka na podstawie artykułu 34 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności („Konwencja”) przez obywatela polskiego Pana Norberta Sikorskiego („skarżący”). -/-

2. Skarżący był reprezentowany przez mecenasa Tomasza Paplaczyka, adwokata praktykującego w Koszalinie. Rząd polski (« Rząd ») był reprezentowany swojego pełnomocnika przez Pana Jakuba Wołásiewicza, z Ministerstwa Spraw Zagranicznych. -/-

3. Skarżący zarzucił, że warunki bytowe w jednostkach penitencjarnych, w których odbywał karę pozbawienia wolności były niezgodne ze standardami artykułu 3 Konwencji. -/-

4. W dniu 27 października 2006 r., Trybunał podjął decyzję o powiadomieniu Rządu o wpłynięciu skargi na podstawie artykułu 3 Konwencji, a nadto zdecydował powiadomić Rząd z urzędu pod kątem artykułu 8 Konwencji. Na mocy artykułu 29 § 3 Konwencji przyjęto, że sprawa zostanie rozpatrzona w tym samym czasie zarówno, co do dopuszczalności jak i co do meritum. -/-

5. Skarżący i Rząd przedstawili pisemne uwagi co do meritum sprawy (artykuł 59 § 1 regulaminu), -/-

6. W związku ze zmianą prawa krajowego, dnia 4 sierpnia 2008r. strony zostały wezwane do przedłożenia dodatkowych uwag w formie pisemnej. Skarżący przedstawił uwagi w dniu 30 września 2008r. natomiast Rząd w dniu 20 października 2008r. -/-

STAN FAKTYCZNY

I. OKOLICZNOŚCI SPRAWY

7. Skarżący urodził się w 1975 roku i jest osadzony w Zakładzie Karnym w Koszalinie. -/-

A. Warunki bytowe w zakładach penitencjarnych, w których skarżący odbywał karę pozbawienia wolności -/-

8. Skarżący został zatrzymany w dniu 6 października 2001r. w związku z wszczętym przeciwko niemu postępowaniem karnym. Początkowo został umieszczony w areszcie tymczasowym, a następnie od bliżej nieokreślonego dnia zaczął odbywać karę pozbawienia wolności w nieokreślonym wymiarze. Niemniej jednak z akt sprawy wynika, że ma on zakończyć odbywanie kary w dniu 8 października 2014 r. Skarżący był osadzony w czterech różnych jednostkach penitencjarnych. -/-

9. W dniu 8 października 2001r. został osadzony w Zakładzie Karnym w Koszalinie. Odbywał karę w tej jednostce do maja 2003 r. tj. przez rok i trzy miesiące, z wyjątkiem trzech krótkich przerw trwających ogółem około czterech miesięcy i trzech tygodni (od 5 do 21 stycznia 2002r., od 25 lutego do 8 kwietnia 2003r. oraz od 13 maja do 6 sierpnia 2003r.), gdy został osadzony w Zakładzie Karnym w Poznaniu. -/-

10. W maju 2003r. Skarżący został przeniesiony do Zakładu Karnego w Goleniowie, gdzie odbywał karę do 14 grudnia 2004 r. tj. przez okres jednego roku i 5 miesięcy. -/-

11. Następnie Skarżący został ponownie przeniesiony do Zakładu Karnego w Koszalinie, gdzie odbywał karę do marca 2008 r. tj. przez okres 3 lat i trzech miesięcy. -/-

12. Z akt sprawy wynika, że w okresie od marca do lipca 2008r. tj. przez około czterech miesięcy skarżący był osadzony w Zakładzie Karnym w Czarnem. -/-

13. Następnie Skarżący został ponownie przeniesiony do Zakładu Karnego w Koszalinie, tj. do jednostki penitencjarnej, w której obecnie przebywa. -/-

1. Wersja wydarzeń przedstawiona przez Skarżącego

14. Skarżący przedstawia warunki bytowe w jednostkach penitencjarnych w następujący sposób. -/-

15. Podnosi on, że od początku odbywanej przez niego kary, był przez cały czas osadzony w przeludnionych celach. Był umieszczany w celach i jest nadal zakwaterowany w celi o powierzchni poniżej 3 m² tj. o powierzchni mniejszej niż minimalny standard przewidziany w prawie krajowym. Podkreślał on, że wszystkie, bez wyjątku, zakłady penitencjarne, w których był osadzony były przeludnione. Na dowód tych stwierdzeń

przedstawił on oświadczenia wydawane przez władze penitencjarne, z których wynikało, że w okresie odbywania przez niego kary pozbawienia wolności, stopień przeludnienia w poszczególnych zakładach karnych wynosił odpowiednio od 114 do 126 % w Zakładzie Karnym w Koszalinie, od 134 do 149% w Zakładzie Karnym w Poznaniu i od 119 do 120 % w Zakładzie Karnym w Goleniowie. -/-

16. W przedmiocie Zakładu Karnego w Koszalinie, skarżący stwierdził, że był osadzony wraz z 3 osobami w celi o powierzchni około 9,27 m². Tak też, przestrzeń życiowa, jaką miał dyspozycji wynosiła około 2,32 m². Skarżący dodał również, że z powodu tak małej powierzchni zarówno on jak i współosadzeni byli zmuszeni do spożywania posiłków w nieodpowiednich warunkach, tj. siedząc na łózkach. -/-

17. Następnie skarżący wskazał, że warunki poruszania się poza celą były i są ograniczone. We wszystkich zakładach karnych miał on zazwyczaj prawo raz dziennie do godzinnego spaceru. Utrzymuje on jednak, że w okresie od 26 czerwca do 12 sierpnia 2006r. kierownictwo Zakładu Karnego w Koszalinie zmniejszyło wymiar spaceru do 30 minut jedynie z powodu prac wykonywanych w tym okresie w części tej jednostki. To dodatkowe ograniczenie możliwości poruszania się poza celą było szczególnie uciążliwe wzięwszy pod uwagę fakt, że był to okres niespotykanych w tym regionie upałów (temperatury do 40°C), tym bardziej, że władze penitencjarne nie podjęły żadnych czynności, które mogłyby zmniejszyć brak komfortu odczuwanego przez osadzonych. Nadto, Skarżący przebywał przez około sześć miesięcy w celi z osobami palącymi tytoń, chociaż poinformował władze penitencjarne, że nie jest palaczem. Skarżący dodał, że dopiero od niedawna w Zakładzie Karnym w Koszalinie funkcjonuje świetlica, gdzie może czytać, oglądać telewizję i uprawiać ćwiczenia fizyczne przez dodatkowe 45 minut dziennie. Poza tym skarżący wskazuje, że z powodu stłoczenia w celi warunki do zachowania higieny były i są niepokojące. Nawiązuje on do listu otrzymanego od inspektora ds. BHP będącego odpowiedzią na jego pismo w sprawie nieodpowiednich warunkach sanitarnych (zob. punkt 31 poniżej). -/-

18. W sprawie Zakładu Karnego w Poznaniu, skarżący wskazuje, że w okresie odbywania przez niego w nim kary pozbawienia wolności kierownictwo tej jednostki przekształciło na cele wszystkie sale dostępne dla więźniów, a w szczególności świetlice. W tym okresie kierownictwo zakładu nie zaproponowało osadzonym, żadnych innych zajęć kulturalno-oświatowych i z tego powodu jedyną rozrywką pozostawał codzienny spacer trwający około godziny, a odbywający się w zamkniętym podwórzu zagrodzonym od góry żelazną kratą. Skarżący dodaje, że nigdy nie mógł skorzystać ze wskazanych przez Rząd widzeń z rodziną (zob. punkt 24 poniżej), ani wykonywać jakiegokolwiek pracy zarobkowej. -/-

19. W kwestii Zakładu Karnego w Goleniowie, skarżący podkreśla, że cele, w których był osadzony były również przeludnione oraz słabo oświetlone. Miał on wrażenie, że przebywa prawie w ciemności gdyż na celę o powierzchni 16,52 m² przypadały dwie żarówki o mocy 60W. Dostęp do okna był mocno utrudniony z powodu zastawienia przez łóżka, do tego stopnia, że nie można go było nigdy dobrze otworzyć tak, aby cela została prawidłowo przewietrzona. Skarżący mógł korzystać przez godzinę z zajęć dowolnych jedynie raz w tygodniu, a uprawiać ćwiczenia sportowe raz z miesiąca przez półtorej godziny. Nadto, mógł on uprawiać ćwiczenia fizyczne na siłowni dwa razy w tygodniu przez około 45 minut. Jednak wyposażenie siłowni było przestarzałe, a ich stan nie odpowiadał normom bezpieczeństwa. Oprócz tych zajęć o czysto fizycznym charakterze kierownictwo nie miało innych propozycji zajęć kulturalno-oświatowych dla osadzonych. -/-

20. W więzieniu w Czarnem natomiast Skarżący był osadzony wraz z trzema innymi osobami w celi o powierzchni około 9 m², słabo oświetlonej i o słabym przepływie powietrza. Zważywszy, że kącik sanitarno-higieniczny nie był dostatecznie oddzielony od reszty celi, osadzeni musieli ciągle znosić nieprzyjemne zapachy wydobywające się z tego miejsca. Skarżący zaznacza, że podobnie jak w innych zakładach cela służyła za pomieszczenie do jedzenia i do spania. -/-

2. Wersja wydarzeń przedstawiona przez Rząd

21. Rząd przedstawia warunki bytowe w jednostkach penitencjarnych w następujący sposób. -/-

22. Na początku, Rząd zaznacza, że nie był w stanie określić rzeczywistej powierzchni zajmowanej przez skarżącego w poszczególnych celach. Władze penitencjarne nie dysponowały danymi statystycznymi na podstawie, których można by określić rzeczywistą liczbę osadzonych wraz ze skarżącym. Tak też, powierzchnia, jaką dysponował on w poszczególnych celach może być określona na podstawie liczby łóżek znajdujących się w tych celach w dniu przedstawienia przez skarżącego uwag. Rząd oświadcza, że korzystał również z informacji zawartych w sprawozdaniach przedstawionych przez władze penitencjarne sędziemu penitencjarnemu, który został poinformowany o stopniu przeludnienia w poszczególnych jednostkach penitencjarnych. -/-

23. W kwestii Zakładu Karnego w Koszalinie, Rząd zgadza się, że powierzchnia przeznaczona dla skarżącego w celi wynosiła 2,32 m². Rząd wskazuje jednak, że przedmiotowa cela była odpowiednio oświetlona, miała prawidłową wentylację oraz była wyposażona w odbiornik telewizyjny. Poza tym, pięć razy w tygodniu przez 45 minut i dwa razy w tygodniu w

wymiarze jednej godziny mógł on brać udział w zajęciach rekreacyjnych organizowanych w jednej z trzech ogólnodostępnych sal w tej jednostce penitencjarnej. Mógł on także wypożyczać książki w bibliotece zakładu karnego oraz brać udział w imprezach kulturalno-oświatowych regularnie organizowanych przez kierownictwo jednostki. Mógł również korzystać ze wsparcia duchowego i moralnego kapelanów więziennych. -/-

24. W Zakładzie Karnym w Poznaniu cele, w których skarżący był osadzony posiadały okna o wymiarach dostosowanych do metrażu celi. Skarżący korzystał z codziennego godzinnego spaceru. Przedmiotowy zakład posiada kaplicę, w której odbywają się ceremonie religijne różnych wyznań, trzy świetlice, bibliotekę, salę gimnastyczną, stołówkę, oddział szpitalny oraz gabinet zabiegowy. Poza tym kierownictwo Zakładu Karnego w Poznaniu organizowało kilka razy do roku „rodzinne spotkania” (spotkania osadzonych z rodzinami organizowane dodatkowo poza regulaminowymi widzeniami). Zakład Karny w Poznaniu jest poza tym jednostką penitencjarną z największą ilością osadzonych wykonujących pracę zarobkową. -/-

25. W przedmiocie Zakładu Karnego w Goleniowie, Rząd dostarczył dokładniejszych informacji dotyczących powierzchni cel zajmowanych przez skarżącego. Potwierdza, że w okresie do 7 do 8 sierpnia 2003r. skarżący zajmował celę o powierzchni 10,88 m² przeznaczonej dla czterech osadzonych. Następnie w okresie od 8 sierpnia 2003r. do 17 marca 2004r. został on umieszczony w celi o powierzchni 16,52 m² przewidzianej dla ośmiu skazanych. W okresie od 17 marca do 8 czerwca 2004r. był on osadzony w celi o powierzchni 19,07 m² przeznaczonej dla ośmiu skazanych. W dniu 8 czerwca 2004r. skarżący został umieszczony na kilka godzin w celi o powierzchni 11,27 m² przeznaczonej dla pięciu osób. Natomiast w okresie od 8 czerwca do 4 sierpnia 2004r. skarżący został osadzony w celi o powierzchni około 19,07 m² przewidzianej dla ośmiu osób. Z powyższego wynika, że Skarżący dysponował w poszczególnych celach powierzchnią odpowiednio 2,72 m², 2,06 m², 2,38 m², 2,25 m² et 2,38 m². Rząd wskazuje, że cele w Zakładzie Karnym w Goleniowie były odpowiednio oświetlone. W szczególności został zachowany stosunek 1 do 8 pomiędzy rozmiarem okna a powierzchnią cel wymagany w Rozporządzeniu Ministra Infrastruktury z dnia 12 kwietnia 2002 r. Skarżący mógł spacerować poza celą przez godzinę dziennie. Nadto, mógł on dwa, trzy razy w tygodniu uczestniczyć w zajęciach kulturalno-oświatowych oraz sportowych proponowanych przez administrację zakładu. -/-

B. Środki odwoławcze podjęte przez skarżącego w sprawie warunków bytowych w jednostkach penitencjarnych.

1. Skargi skierowane do władz penitencjarnych, do sędziego penitencjarnego i inspektora ds. BHP. -/-

26. Za akt sprawy wynika, że w dniu 17 listopada 2004r. skarżący wniósł skargę na warunki bytowe w Zakładzie Karnym w Poznaniu do Inspektoratu Służby Więziennej w Poznaniu. Pismem z dnia 27 grudnia 2004r. adresowanym do skarżącego inspektorat potwierdził, że przedmiotowy zakład karny jest od dłuższego czasu przeludniony i co za tym idzie władze penitencjarne nie są w stanie zapewnić każdemu osadzonemu przestrzeni życiowej odpowiadającej normie 3 m² na 1 osadzonego. Inspektorat podkreślił, że przeludnienie w polskich jednostkach penitencjarnych występuje od szeregu lat. Biorąc pod uwagę powyższe nie można uważać, że czynności podjęte przez kierownictwo Zakładu Karnego w Poznaniu polegające na ograniczeniu powierzchni przeznaczonej dla każdego osadzonego są spowodowane jego błędami lub zaniedbaniami. -/-

27. W dniach 15 i 18 marca 2005r. skarżący złożył skargę do władz penitencjarnych na warunki bytowe w Zakładzie Karnym w Koszalinie. Pismem z dnia 6 kwietnia 2005r. adresowanym do skarżącego Okręgowy Inspektorat Służby Więziennej w Koszalinie uznał skargę za nieuzasadnioną. Odwołał się do artykułu 248 Kodeksu Karnego Wykonawczego, na podstawie, którego naczelnik jednostki penitencjarnej jest uprawniony do podjęcia czynności w celu zmniejszenia powierzchni na 1 osadzonego poniżej 3 m². Inspektorat uznał, że zważywszy na sytuację w tej jednostce zastosowanie takich środków przez kierownictwo Zakładu Karnego w Koszalinie było całkowicie uzasadnione. -/-

28. Z akt sprawy wynika, że władze penitencjarne uznały za nieuzasadnioną podobną do dwóch poprzednich ponowną skargę skarżącego. -/-

29. W bliżej nieokreślonym dniu skarżący zwrócił się z wnioskiem do sędziego penitencjarnego o wyrażenie zgody na warunkowe zwolnienie z odbycia reszty kary. W uzasadnieniu, podnosił, między innymi, że odbywanie kary pozbawienia wolności stało się dla niego nie do zniesienia z powodu uciążliwego stłoczenia w Zakładzie Karnym w Koszalinie. W dniu 18 października 2005r. sędzia odrzucił wniosek podając w uzasadnieniu, że przeludnienie w celach nie jest przekonującym powodem do wnoszenia o warunkowe zwolnienie z odbycia reszty kary. -/-

30. W dniu 23 lipca 2006r. skarżący wniósł skargę do sędziego penitencjarnego na kierownictwo Zakładu Karnego w Koszalinie w sprawie zmniejszenia o połowę, tj. do 30 minut dziennie czasu, w jakim osadzeni mieli prawo do poruszania się poza celami. Pismem z dnia 20 września 2006r. sędzia poinformował Skarżącego, że przedmiotowe restrykcje

wprowadzone na okres dwóch miesięcy były konieczne ze względu na prace budowlane prowadzone na terenie podwórza przeznaczonego do odbywania spacerów przez osadzonych. -/-

31. W dniu 23 października 2006r. skarżący złożył skargę do Inspektora ds. BHP w Koszalinie w sprawie złych warunków sanitarnych w jego celi w Zakładzie Karnym w Koszalinie. Szczególnie zwracał uwagę na nieprzyjemne zapachy wydobywające się z niedostatecznie oddzielonego od reszty celi kącika sanitarno-higienicznego. W istocie, jedynie prowizorycznie ustawiona blaszana płyta o wysokości 90 cm dzieliła dwie części tego pomieszczenia. Skarżący podnosił, że życie w takich warunkach było dla niego poniżające i naruszało jego prywatność. Pismem z dnia 22 listopada 2006r. inspektor ds. BHP poinformował skarżącego, że kontrola sanitarna przeprowadzona przez władze penitencjarne potwierdziła zasygnalizowane przez niego nieprawidłowości. Inspektor zapewnił, że zostaną one usunięte podczas robót wykończeniowych zaplanowanych przez administrację jednostki. -/-

32. W dniu 18 lipca 2007 r. skarżący skierował skargę do sędziego penitencjarnego na warunki bytowe odbywania kary. Pismem z dnia 6 września 2007r. sędzia poinformował skarżącego, że wszystkie polskie jednostki penitencjarne są przeludnione i stąd ograniczenia stosowane w zakresie powierzchni przeznaczonej dla jednego osadzonego są zgodne z prawem. Sędzia zauważył, że władze penitencjarne regularnie podejmują czynności mające na celu polepszenie warunków życia osadzonych. -/-

2. Powództwo wszczęte przez skarżącego w celu uzyskania odszkodowania z tytułu niezapewnienia właściwych warunków osadzenia w Zakładzie Karnym w Koszalinie. -/-

33. W dniu 5 maja 2005r. skarżący złożył pozew przeciwko Państwu o odszkodowanie z tytułu niezapewnienia odpowiednich warunków bytowych w czasie odbywania kary w Zakładzie Karnym w Koszalinie. Skarżący podnosił, że był osadzony wraz z trzema osobami w celi o powierzchni 10m². Oświadczył, że powodu osadzenia w takim stłoczeniu ucierpiał w znaczący sposób jego dobrostan psychiczny, gdyż czuł się sfrustrowany, porytowany i miał depresyjne myśli. Skarżący dodał, że warunki sanitarne w Zakładzie Karnym w Koszalinie nie były zgodne z wymaganymi normami oraz, że cele były zbyt małe i słabo oświetlone. Wnosił o 25 000 złotych tytułem odszkodowania.-/-

34. Wyrokiem z dnia 18 maja 2006r. Sąd Rejonowy w Koszalinie oddalił powództwo Skarżącego. Sąd zaznaczył, że w czasie odbywania kary pozbawienia wolności w Zakładzie Karnym w Koszalinie skarżący przebywał w różnych celach. I tak w okresie od 14 marca do 5 maja 2005r. przebywał w celi nr 157 wraz z trzema współosadzonymi, którzy byli

poddawani leczeniu z powodu zaburzeń osobowościowych spowodowanych nadużywaniem narkotyków i alkoholu. Sąd wskazał, że począwszy od grudnia 2004 roku skarżący wielokrotnie składał do naczelnika tej jednostki skargi na agresywne zachowanie współosadzonych oraz na ich brak higieny. W dniu 5 maja 2005 r. władze tej jednostki podjęły decyzję o przeniesieniu go do innej celi. -/-

35. Następnie Sąd potwierdził, że w dniu 31 stycznia 2005r. naczelnik Zakładu Karnego w Koszalinie zawiadomił właściwego sędziego penitencjarnego o przekroczeniu ogólnej pojemności tej jednostki oraz w konsekwencji o zastosowaniu środków ograniczających powierzchnię przypadającą na 1 osadzonego poniżej 3 m². -/-

36. Następnie Sąd odwołał się do wniosków przedstawionych w toku postępowania przez biegłego z zakresu psychiatrii w sprawie zdrowia psychicznego skarżącego. Wynikało z niej między innymi, że osadzenie w celi nr 157 spowodowało u skarżącego napięcie oraz odczuwał on brak komfortu psychicznego, co w konsekwencji spowodowało pojawienie się u niego zachowań depresyjnych. Począwszy od tego okresu jego stan ulegał ciągłemu pogorszeniu, aż do dnia 9 grudnia 2003r. gdy podjął próbę samobójczą. Stan jego zdrowia poprawił się od czasu przeniesienia go do innej celi, niemniej jednak biegły nie mógł wykluczyć, że zachowania depresyjne w przyszłości nie powrócą. -/-

37. Mając na uwadze przedstawione powyżej okoliczności, Sąd uznał, że nie ma związku przyczynowego między krótkim pobytem skarżącego w celu nr 157, a domniemanym pogorszeniem jego dobrostanu psychicznego. Sąd ocenił, że dolegliwości doznawane przez Skarżącego wynikały głównie z trudności, jakie miał w przystosowaniu się do życia w środowisku zakładu karnego oraz, że te niedogodności nie wpłynęły na tyle na jego dobrostan by mu przyznać z tego tytułu odszkodowanie. Sąd zaznaczył, że osadzenie i rozdzielanie z najbliższymi osobami powodują podobne do odczuwanego przez skarżącego dolegliwości. -/-

38. W bliżej nieokreślonym dniu skarżący złożył odwołanie. -/-

39. Wyrokiem wydanym w dniu 5 września 2005r. Sąd Okręgowy w Koszalinie odrzucił odwołanie, zgadzając się z argumentami sądu pierwszej instancji. Sąd okręgowy podkreślił po pierwsze, że osoba popełniająca przestępstwo musi mieć świadomość, że może być osadzona z innymi, społecznie nieprzystosowanymi, osobami i w dużo mniej korzystnych warunkach niż te, które miał na wolności. Fakt, że z powodu obiektywnie usprawiedliwionych okoliczności, na które kierownictwo jednostki miało ograniczony wpływ, osadzony przebywał przez krótki okres czasu w nieodpowiednich warunkach, nie może automatycznie oznaczać, że władze penitencjarne nie dopełniły swego obowiązku polegającego na zapewnieniu ochrony osobistej osadzonych i zagwarantowania mu sprzyjających warunków do społecznej resocjalizacji. W przedmiocie stwierdzeń skarżącego w sprawie ciasnoty panującej w jego celi, Sąd ocenił, że władze

penitencjarne tej jednostki nie mogą być uznane winnymi jakichkolwiek zaniedbań mogących uzasadniać przyznanie odszkodowania z powodu tego, że podjęły czynności ograniczające powierzchnię mieszkalną w tej jednostce. W szczególności, władze w należytej formie zastosowały przepisy artykułu 110 § 2 Kodeksu Karnego Wykonawczego stosowanego w takich przypadkach. Kończąc Sąd stwierdził, że fakt, że władze penitencjarne nie były w stanie zapewnić każdemu osadzonemu warunków bytowych zgodnych z Kodeksem Karnym Wykonawczym z powodu złej sytuacji finansowej Państwa, nie może być dla osadzonych źródłem dodatkowych dochodów. -/-

3. Powództwo wszczęte przez skarżącego w celu uzyskania odszkodowania z tytułu osadzenia z osobami palącymi-/-

40. W bliżej nieokreślonym dniu skarżący złożył pozew o odszkodowanie z tytułu osadzenia go z osobami palącymi. Na poparcie pozwu Skarżący podnosił, że wielokrotnie zgłaszał naczelnikowi Zakładu Karnego w Koszalinie, że jest osobą niepalącą. Podkreślał, że kontakt z dymem tytoniowym pogorszył stan jego alergii i osłabił system odpornościowy. Skarżący żądał 35 000 złotych tytułem odszkodowania. -/-

41. Wyrokiem z dnia 30 maja 2006r. Sąd Okręgowy w Koszalinie uznał powództwo za częściowo uzasadnione i przyznał mu z tego tytułu odszkodowanie w wysokości 5 000 zł. Sąd podniósł, że przez okres sześciu miesięcy Skarżący musiał współmieszkać z palaczami, chociaż informował wcześniej władze penitencjarne, że stan ten spowoduje uszczerbek na jego zdrowiu oraz wnosił o przeniesienie do celi dla niepalących. W celu ustalenia wysokości odszkodowania, Sąd wziął pod uwagę długość osadzenia Skarżącego w nieodpowiednich warunkach oraz fakt, że władze penitencjarne zareagowały z opóźnieniem na jego skargę, nie licząc się z obowiązkiem zachowania należytej staranności wobec osób pozbawianych wolności. -/-

42. Jak się wydaje się w dniu 10 stycznia 2008r. Sąd Apelacyjny w Szczecinie zatwierdził wyrok wydany przez Sąd Okręgowy w Koszalinie.

4. Skarga wniesiona do Rzecznika Praw Obywatelskich -/-

43. W dniu 21 sierpnia 2005r. skarżący wniósł skargę do Rzecznika Praw Obywatelskich na warunki osadzania. W odpowiedzi na tę skargę Rzecznik Praw Obywatelskich wskazał, że od 2000 roku liczba osób osadzonych w polskich jednostkach penitencjarnych przekraczała ich całkowitą dopuszczalną pojemność. W takich warunkach władze penitencjarne zostały uprawnione do zastosowania środków ograniczających przestrzeń w więzieniach poniżej minimalnego standardu tj. poniżej 3 m². Rzecznik Praw Obywatelskich wyraził ubolewanie nad niedoskonałością prawa krajowego dającemu władzom penitencjarnym uprawnienia do zastosowania tego rodzaju środków z tej racji, że przepisy te nie wskazywały jasno i dokładnie, przez jaki okres czasu środki te mogą mieć

zastosowanie. Rzecznik Praw Obywatelskich skrytykował również sposób w jaki te przepisy są stosowane przez władze penitencjarne. -/-

II. WŁAŚCIWE PRAWO KRAJOWE I PRAKTYKA

A. Konstytucja RP z 1997 roku

44. Artykuł 40 polskiej Konstytucji stanowi :

« Nikt nie może być poddany torturom, ani okrutnemu, nieludzkiemu lub poniżającemu traktowaniu i karaniu. Zakazuje się stosowania kar cielesnych. »

B. Przepisy szczegółowe w sprawie warunków osadzenia w jednostkach penitencjarnych

1. Kodeks karny wykonawczy

45. Artykuł 4 § 1 kodeksu stanowi:

« Kary, środki karne, zabezpieczające i zapobiegawcze wykonuje się w sposób humanitarny, z poszanowaniem godności ludzkiej skazanego. Zakazuje się stosowania tortur lub nieludzkiego albo poniżającego traktowania i karania skazanego. ».

46. Artykuł 110 kodeksu stanowi:

« 1. Skazanego osadza się w celi mieszkalnej wieloosobowej lub jednoosobowej.

2. Powierzchnia w celi mieszkalnej, przypadająca na skazanego, wynosi nie mniej niż 3 m², »

47. Artykuł 248 kodeksu jest sformułowany w następujący sposób:

« 1. W szczególnie uzasadnionych wypadkach dyrektor zakładu karnego może umieścić osadzonych, na czas określony, w warunkach, w których powierzchnia w celi na jedną osobę wynosi mniej niż 3 m². O takim umieszczeniu należy niezwłocznie powiadomić sędziego penitencjarnego. -/-

2. Minister Sprawiedliwości określi, w drodze rozporządzenia, tryb postępowania właściwych organów w wypadku, gdy liczba osadzonych w zakładach karnych lub aresztach śledczych przekroczy w skali kraju ogólną pojemność tych zakładów (...) ».

2. *Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości wydane w latach 2000 – 2003 -/-*

48. W dniu 26 października 2000 roku działając zgodnie z artykułem 248 § 2 Kodeksu Karnego Wykonawczego Minister Sprawiedliwości wydał rozporządzenie w sprawie trybu postępowania właściwych organów w

wypadku, gdy liczba osadzonych w zakładach karnych lub aresztach śledczych przekroczy w skali kraju ogólną pojemność tych zakładów. -/-

49. W dniu 26 sierpnia 2003 r. Minister Sprawiedliwości wydał pod tą samą nazwą nowe rozporządzenie uchylające i zastępujące rozporządzenie z dn. 26 października 2000r. Paragraf 1 ustęp 1 tego rozporządzenia stanowi:

« W wypadku, gdy liczba osadzonych zakwaterowanych w zakładach karnych i aresztach śledczych przekroczy w skali kraju ogólną pojemność tych zakładów, Dyrektor Generalny Służby Więziennej, w terminie 7 dni od dnia przekroczenia pojemności przedstawi informację o tym Ministrowi Sprawiedliwości, dyrektorom okręgowym Służby Więziennej i dyrektorom zakładów. (...) »

50. Paragraf 2 rozporządzenia stanowi :

« 1 . Po otrzymaniu informacji, o której mowa w paragrafie 1, dyrektor okręgowy Służby Więziennej oraz dyrektor zakładu jest obowiązany, każdy w zakresie swojego działania, podjąć czynności mające na celu przystosowanie pomieszczeń niewliczanych do pojemności zakładu do wymogu cel mieszkalnych. -/-

2. Na dodatkowe cele nie mogą być przeznaczone pomieszczenia, które są niezbędne dla zachowania prawidłowego funkcjonowania zakładu. -/-

3. W dodatkowych celach mieszkalnych powstałych z pomieszczeń niewliczanych do pojemności zakładu zakwaterowuje się osadzonych na czas określony po przekroczeniu pojemności zakładu. -/-

4. W wypadku wykorzystania miejsc zakwaterowania w dodatkowych celach mieszkalnych osadzonych można umieścić w warunkach, w których powierzchnia w celi na jedną osobę wynosi mniej niż 3 m² ». -/-

C. Kontrola prawna i administracyjna warunków osadzenia przez władze ustanowione do nadzoru nad wykonywaniem kar -/-

51. W Polsce Służba Więzienna jest pod nadzorem Ministra Sprawiedliwości -/-

52. Artykuł 6 Kodeksu Karnego Wykonawczego stanowi :

<.{]. Skazany może składać wnioski o wszczęcie postępowania przed sądem i brać w nim udział jako strona oraz wnosić zażalenia na postanowienia wydane w postępowaniu wykonawczym, chyba, że ustawa stanowi inaczej.

2. Skazany może składać wnioski, skargi i prośby do organów wykonujących orzeczenie,

(-.)»

53. Artykuł 7 Kodeksu Karnego Wykonawczego stanowi:

« I. Skazany może zaskarżyć do sądu decyzję organu wymienionego w art.2 pkt 3-6 i 10 (to znaczy przewodniczącego sądu, sędziego, sędziego penitencjarnego, dyrektora zakładu karnego lub aresztu śledczego, Dyrektora Okręgowego lub Dyrektora Generalnego Służby Więziennej, lub dyrektora innej jednostki penitencjarnej, komisji penitencjarnej, kuratora sądowego lub do innego organu uprawnionego do wymierzania kary) z powodu jej niezgodności z prawem, jeżeli ustawa nie stanowi inaczej. -/-

2. Skargi są rozpoznawane przez sąd właściwy (...).

3. Skarga na decyzję, o której mowa w par. 1 przysługuje skazanemu w terminie siedmiu dni od dnia ogłoszenia lub doręczenia decyzji (...). Skargę wnosi się do organu, który wydał zaskarżoną decyzję ; jeżeli organ, który wydał zaskarżoną decyzję, nie przychylił się do skargi, przekazuje ją wraz z aktami sprawy bezzwłocznie do właściwego sądu. -/-

4. Sąd powołany do rozpoznania skargi może wstrzymać wykonanie zaskarżonej decyzji. Odmowa wstrzymania nie wymaga uzasadnienia.-/-

5. Po rozpoznaniu skargi sąd orzeka o utrzymaniu w mocy, uchyleniu albo zmianie zaskarżonej decyzji ; na postanowienie sądu zażalenie nie przysługuje. ».

54. Artykuł 32 Kodeksu Karnego Wykonawczego brzmi następująco:

« Nadzór nad legalnością i prawidłowością wykonania kary pozbawienia wolności, kary aresztu, tymczasowego aresztowania, zatrzymania oraz środka zabezpieczającego związanego z umieszczeniem w zakładzie zamkniętym, a także kar porządkowych i środków przymusu skutkujących pozbawieniem wolności sprawuje sędzia penitencjarny ».

55. Artykuł 33 kodeksu stanowi:

« 1. Sędzia penitencjarny wizytuje zakłady karne, areszty śledcze oraz inne miejsca, w który przebywają osoby pozbawione wolności. Ma on prawo wstępu w każdym czasie, bez ograniczeń, do tych zakładów, aresztów i miejsc oraz poruszania się po ich terenie, przeglądania dokumentów i żądania wyjaśnień od administracji tych jednostek.

2. Sędzia penitencjarny ma prawo przeprowadzania podczas nieobecności innych osób rozmów z osobami pozbawionymi wolności oraz badania ich wniosków, skarg i próśb. ».

56. Artykuł 34 Kodeksu Karnego Wykonawczego stanowi :

« 1. Sędzia penitencjarny uchyla sprzeczną z prawem decyzję organu wymienionego w art. 2 pkt. 5 i 6, o ile dotyczy ona osoby pozbawionej wolności.

2. Na decyzję sędziego skazanemu i organom określonym w § 1 przysługuje skarga do sądu penitencjarnego, w którego okręgu wydano decyzję. -/-

3. Przepisy artykułu 7 §§ 3 - 5 stosuje się odpowiednio. -/-

4. W wypadku stwierdzenia niezgodnego z prawem pozbawienia wolności, sędzia penitencjarny niezwłocznie zawiadamia o tym organ, do którego dyspozycji osoba pozbawiona wolności pozostaje, a w wypadku odbywania przez nią kary lub wykonywania wobec niej środka, o którym mowa w artykule 32 – organ, który skierował orzeczenie do wykonania, a w razie potrzeby zarządza zwolnienie takiej osoby. »

57. Artykuł 35 Kodeksu Karnego Wykonawczego przewiduje:

« 1 Jeżeli zdaniem sędziego penitencjarnego zachodzi potrzeba wydania decyzji nie należącej do jego właściwości, a w szczególności decyzji o charakterze administracyjnym, przekazuje on swoje spostrzeżenia wraz z wnioskami właściwemu organowi. -/-

2. Właściwy organ zawiadamia sędziego penitencjarnego, w terminie 14 dni albo w innym wyznaczonym przez sędziego terminie, o zajętych stanowisku. Jeżeli sędzia penitencjarny uzna to stanowisko za niezadowalające, przedstawia sprawę organowi nadrzędnemu; organ nadrzędny zawiadamia sędziego o sposobie załatwienia sprawy. -/-

3. W wypadku powtarzania się rażących uchybień w funkcjonowaniu zakładu karnego, aresztu śledczego lub innego miejsca, w którym przebywają osoby pozbawione wolności albo, gdy istniejące w nich warunki nie zapewniają poszanowania praw osób tam przebywających, sędzia penitencjarny występuje do właściwego organu nadrzędnego z wnioskiem o usunięcie w określonym terminie istniejących uchybień. Jeżeli w wymienionym terminie uchybienia te nie zostały usunięte, sędzia penitencjarny występuje z wnioskiem do właściwego ministra o zawieszenie działalności bądź likwidację w całości lub w części zakładu, aresztu lub miejsca. »

58. Artykuł 102 § 10 kodeksu stanowi:

« Skazany ma prawo w szczególności :

(...)

10) do składania wniosków, skarg i próśb organowi właściwemu do ich rozpatrzenia oraz do przedstawiania ich, w nieobecności innych osób, administracji zakładu karnego, kierownikom jednostek organizacyjnych Służby Więziennej, sędziemu penitencjarnemu, prokuratorowi i Rzecznikowi Praw Obywatelskich ; (,,) »

D. Właściwe przepisy Kodeksu Cywilnego i krajowego orzecznictwa dotyczące możliwości przewidzianej dla osób osadzonych do ubiegania się o przyznanie odszkodowania z tytułu szkody będącej konsekwencją osadzenia w warunkach naruszających ich godność.

1. Właściwe przepisy Kodeksu Cywilnego

59. Artykuł 23 Kodeksu przewiduje :

« Dobra osobiste człowieka, jak w szczególności zdrowie, wolność, cześć, swoboda sumienia, nazwisko lub pseudonim, wizerunek, tajemnica korespondencji, nietykalność mieszkania, twórczość naukowa, artystyczna, wynalazcza i racjonalizatorska, pozostają pod ochroną prawa cywilnego niezależnie od ochrony przewidzianej w innych przepisach »,

60. Artykuł 24 Kodeksu Cywilnego brzmi następująco:

« 1. Ten, czyje dobro osobiste zostaje zagrożone cudzym działaniem, może żądać zaniechania tego działania, chyba, że nie jest ono bezprawne. W razie dokonanego naruszenia może on także żądać, ażeby osoba, która dopuściła się naruszenia, dopełniła czynności potrzebnych do usunięcia jego skutków, w szczególności ażeby złożyła oświadczenie odpowiedniej treści i w odpowiedniej formie. Na zasadach przewidzianych w kodeksie może on również żądać zadośćuczynienia pieniężnego lub zapłaty odpowiedniej sumy pieniężnej na wskazany cel społeczny.-/-

2. Jeśli skutek naruszenia dobra osobistego została wyrządzona szkoda majątkowa, poszkodowany może żądać jej naprawienia na zasadach ogólnych.-/-

(...) ».

61. Artykuł 417 Kodeksu stanowi :

« 1. Za szkodę wyrządzoną przez niezgodne z prawem działanie lub zaniechanie przy wykonywaniu władzy publicznej ponosi odpowiedzialność Skarb Państwa lub jednostka samorządu terytorialnego lub inna osoba prawna wykonująca tę władzę z mocy prawa..

2. Jeżeli wykonywanie zadań z zakresu władzy publicznej zlecono, na podstawie porozumienia, jednostce samorządu terytorialnego lub innej osobie prawnej, solidarną odpowiedzialność za wyrządzoną szkodę ponosi ich wykonawca oraz zlecająca jednostka samorządu terytorialnego albo Skarb Państwa . »

62. Artykuł 444 § 1 Kodeksu Cywilnego brzmi następująco:

« W razie uszkodzenia ciała lub wywołania rozstroju zdrowia naprawienie szkody obejmuje wszelkie wyniki z tego powodu koszta. »

63. Artykuł 445 § 1 Kodeksu Cywilnego przewiduje:

« W wypadkach przewidzianych w artykule poprzedzającym sąd może przyznać poszkodowanemu odpowiednią sumę tytułem zadośćuczynienia pieniężnego za doznaną szkodę. ».

64. Artykuł 448 Kodeksu Cywilnego stanowi:

« W razie naruszenia dobra osobistego sąd może przyznać temu, czyje dobro osobiste zostało naruszone, odpowiednią sumę tytułem zadośćuczynienia pieniężnego za doznaną krzywdę lub na jego żądanie zasądzić odpowiednią sumę pieniężną na wskazany przez niego cel społeczny, niezależnie od innych środków potrzebnych do usunięcia skutków naruszenia.. »

2. Właściwe orzecznictwo Sądu Najwyższego i sądów cywilnych niższych instancji

65. Rząd w uwagach co do dopuszczalności i meritum skargi przywołał wyrok Sądu Najwyższego wydany w dniu 28 lutego 2007 r. Przytoczył również prawomocne orzeczenia wydane w latach 2005-2008 w sporach dotyczących osób skazanych ubiegających się o odszkodowania z tytułu niezapewnienia im odpowiednich warunków osadzenia. -/-

a) Wyrok Sądu Najwyższego wydany w dniu 28 lutego 2007 r. oraz jego stosowanie przez sądy niższej instancji -/-

66. W niewskazanym dniu, A.D., osadzony złożył pozew do sądu o odszkodowanie z tytułu poniesionej szkody za osadzenie w przeludnionych i niehigienicznych celach oraz z powodu niezapewnienia odpowiedniej opieki medycznej. W związku z odrzuceniem pozwu przez sądy pierwszej i drugiej instancji, A.D. wniósł skargę kasacyjną. -/-

67. Wyrokiem wydanym w dniu 28 lutego 2007r. Sąd Najwyższy uchylił postanowienia wydane przez sądy niższych instancji i odesłał sprawę do ponownego rozpatrzenia; Sąd określił również zasady według, których sądy powinny rozpatrywać sprawę. -/-

68. Po raz pierwszy Sąd Najwyższy zważył wyraźnie, że nieodpowiednie warunki osadzenia – szczególnie w warunkach przeludnienia w celach – niezgodne z przyjętymi normami mogą stanowić poniżające traktowanie naruszające godność osadzonego. Fakt, że osoba osadzona stała się przedmiotem takiego traktowania dała podstawę do wystąpienia z roszczeniem na gruncie artykułu 23 Kodeksu Cywilnego w związku z artykułem 445 wyżej wymienionej ustawy, to znaczy do złożenia wniosku o odszkodowanie za szkodę spowodowaną przez naruszenie dóbr osobistych osadzonego takich jak prawo do godności i prywatności. Sąd Najwyższy zaznaczył, że nie można stawiać znaku równości między niedogodnościami będącymi wynikiem warunków naruszających godność osobistą osób osadzonych a zwyczajowo towarzyszącymi wykonywaniu kary pozbawienia wolności. -/-

69. Następnie Sąd Najwyższy zważył, że na podstawie artykułu 24 Kodeksu Cywilnego osoba żądająca ochrony prawnej nie jest obowiązana do wykazania, że sprawca działania naruszającego jej prawa dopuścił się naruszenia. -/-

Artykuł 24 Kodeksu Cywilnego stanowi o domniemaniu sprzeczności z prawem działania naruszającego dobra osobiste osoby. Z tego wynika, że w przypadku sporu, pozwany jest obowiązany dowieść, że jego działanie nie jest niezgodne z prawem, to jest, że warunki osadzania były zgodne z obowiązującym prawem oraz, że osadzenie nie naruszyło przedmiotowych dóbr osobistych. Powód natomiast jest jedynie obowiązany do wykazania, że warunki osadzenia były nieodpowiednie. Sąd Najwyższy podkreślił, że wypadku, gdy powyższe warunki zostaną spełnione, sędzia musi się rozstrzygnąć czy zakres naruszenia dóbr osobistych powoda może uzasadniać przyznanie mu odszkodowania.-/-

70. W następstwie wyroku Sądu Najwyższego, sprawa została odesłana do ponownego rozpatrzenia do Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu. Niemniej jednak sąd ten wyrokiem z dnia 6 grudnia 2007 r. odrzucił wnioski. Sąd zważył, że przeludnienie w celach, jak również nieodpowiednie warunki sanitarne i materialne mogą stanowić poniżające traktowanie naruszające dobra osobiste osadzonego, lecz Sąd Apelacyjny wskazał, że na mocy orzecznictwa Sądu Najwyższego nie każde naruszenie dóbr osobistych musi obligatoryjnie skutkować przyznaniem odszkodowania. Sąd, do którego wpłynął taki pozew musi w pierwszym rzędzie ocenić zakres naruszenia zarzucanego stronie pozwanej. A w przypadku przeludnienia w celach nie można było zarzucić administracji penitencjarnej żadnego naruszenia, wzięwszy pod uwagę, że miała ona obowiązek przyjęcia do zakładu do odbycia kary każdego skazanego, mimo braku wystarczającej liczby miejsc w jednostce penitencjarnej. Sąd apelacyjny przyjmuje z ubolewaniem wysoki poziom przeludnienia w celach w skali całego kraju, niemniej jednak przypomniał, że środki mające na celu ograniczenie powierzchni mieszkalnej w celach mogły wprowadzane jedynie w wyjątkowych okolicznościach oraz przez krótki okres czasu. W końcu Sąd Apelacyjny zważył, że czynniki takie jak charakter ogólnego, w skali kraju, przeludnienia w celach i brak możliwości zarzucenia administracji złej woli oraz zamiaru poniżenia powoda stoją na przeszkodzie przyznaniu odszkodowania, które byłoby w tym przypadku niezgodne z elementarnym znaczeniem sprawiedliwości. -/-

b) Inne przykłady cywilnego krajowego orzecznictwa niższych instancji

71. W pierwszym rzędzie Rząd przedstawił odpisy czterech prawomocnych postanowień, w tym postanowienie wydane w sprawie skarżącego, na mocy, których niepalącym osadzonym przyznano odszkodowania w wysokości o 2 000 zł do 5 000 złotych za doznaną szkodę wynikającą osadzenia z osobami palącymi. Pierwsze z tych postanowień zostało wydane przez Sąd Apelacyjny w Gdańsku w dniu 23 grudnia 2005r.

72. Następnie Rząd przedłożył odpisy prawomocnych wyroków wydanych w sporach dotyczących osób osadzonych ubiegających się o odszkodowanie za szkody wynikłe na skutek szeregu okoliczności mających związek z warunkami, w jakich byli osadzeni:

a) Z wydanego w dniu 27 lipca 2006 r. wyroku wynika, że Sąd Apelacyjny w Warszawie zasądził na rzecz J.K. odszkodowanie w wysokości 5 000 tytułem zadośćuczynienia za szkodę wynikłą z osadzenia przez okres 7 dni w nieodpowiednim zakładzie (z uprzednio karanymi osadzonymi) ;

b) Wyrok Sądu Apelacyjnego w Łodzi z dnia 8 września 2006r. wskazuje, że R.D. otrzymał odszkodowanie w wysokości 7 500 zł tytułem zadośćuczynienia za szkodę wynikłą z powodu stresu i przerażenia jakiego doznał wynikające z faktu, że był osadzony z nosicielem wirusa HIV. Sąd Apelacyjny przyznając zadośćuczynienie wziął pod uwagę fakt, że władze penitencjarne nie rozpatrywały jego skargi, w której wnosił o badanie na wykrycie wirusa HIV przez okres sześciu miesięcy;

c) Postanowienie wydane przez Sąd Okręgowy w Kielcach zaświadcza, że S.G. otrzymał 10 000 złotych odszkodowania, w tym 2 000 złotych tytułem rekompensaty za szkodę wynikłą z przeludnienia w celach oraz 8 000 złotych tytułem zadośćuczynienia za szkodę naruszającą jego godność poprzez zastosowanie wobec niego środka zapobiegawczego w dniu pochówku jego ojca. Niemniej jednak w dniu 23 lutego 2007r. Sąd Apelacyjny w Krakowie zmienił przedmiotowe postanowienie zmniejszając wysokość odszkodowania do 8 000 złotych. Sąd Apelacyjny uznał, że przyznanie odszkodowania z powodu osadzenia skarżącego w przeludnionych celach nie jest uzasadnione. Według sądu działania administracji nie były niezgodne z prawem, w sytuacji gdy rozporządzenie z 2003 roku zezwalało na osadzenie w warunkach, w których powierzchnia w celi mieszkalnej wynosi na jedną osobę mniej niż 3 m². Jedynie naruszenie lub zamiar naruszenia dóbr osobistych wynikające z niezgodnego z prawem działania lub zaniechania mogłoby uzasadniać przyznanie odszkodowania. Zakładając, że nawet, jeśli w tym wypadku, można by mówić o takim naruszeniu, to jednak nie można uznać, że czynności podjęte przez administrację penitencjarną były niezgodne z prawem, gdyż były podejmowane zgodnie z obowiązującymi przepisami; -/-

d) Odszkodowania zostały również przyznane w dwóch następnych sprawach przywołanych przez Rząd. Sąd Okręgowy w Olsztynie postanowieniem z dnia 6 marca 2007r. poznał S.L. osadzonemu, który doznał zatrucia pokarmowego w czasie odbywania kary pozbawienia wolności odszkodowanie w wysokości 500 złotych. W drugim sporze, Sąd Apelacyjny w Szczecinie przyznał w dniu 29 marca 2007r. odszkodowanie w wysokości 5 000 złotych za maltretowanie przez współosadzonego.

e) Postanowieniem Sądu Okręgowego w Katowicach z dnia 6 września 2007 roku zostało zasądzone odszkodowanie w wysokości 1 000 złotych na rzecz W.W. tytułem zadośćuczynienia za przebywania przez okres około trzech miesięcy w celi o powierzchni mniejszej niż przewiduje

rozporządzenie i w nie wyposażonej w odpowiednio oddzielone od reszty celi urządzenia sanitarne; -/-

f) Wyrokiem z dnia 11 września 2007 roku Sąd Rejonowy w Gliwicach przyznał P.K. 5 000 zł celem zadośćuczynienia za szkodę z tytułu naruszenia dóbr osobistych poprzez osadzenie go z osobami palącymi w przeludnionych i niespełniających norm sanitarnych celach. Jednak w postępowaniu przed sądem wyższej instancji wysokość odszkodowania została zmniejszona o połowę ; -/-

g) Postanowieniem wydanym dniu 21 września 2007r Sąd Rejonowy w Częstochowie przyznał M.B. odszkodowanie w wysokości 3 000 złotych z tytułu szkody powstałej w wyniku osadzenia w przeludnionej celi. Niemniej jednak Sąd Apelacyjny w Częstochowie zmniejszył wysokość przyznanego skarżącemu odszkodowania o połowę uznając, że pierwotnie przyznana kwota jest zbyt wysoka z punktu widzenia zasad życia społecznego; -/-

h) Sąd Okręgowy w Łodzi przyznał Z. Rz. odszkodowanie w wysokości 3 600 złotych z tytułu szkody naruszającej jego godność a powstałej w wyniku osadzenia w przeludnionej celi ; /-

i) W dwóch następnych sprawach, postanowieniami wydanymi odpowiednio w dniu 29 grudnia 2007r. przez Sąd Okręgowy w Katowicach wobec H.T. i w dniu 4 grudnia 2007r. przez Sąd Okręgowy w Częstochowie wobec M.B. zostały zasądzone odszkodowania w wysokości odpowiednio 100 złotych i 1 500 złotych tytułem szkód powstałych w wyniku osadzenia w przeludnionych celach w warunkach niezgodnych z normami sanitarnymi.-/-

j) Postanowienie wydane w dniu 20 grudnia 2007r. przez Sąd Okręgowy w Gliwicach zaświadcza, że zostało przyznane D.A. odszkodowanie w wysokości 5 900 zł z tytułu szkody wynikającej z jego osadzenia w przeludnionych celach. W szczególności Sąd Okręgowy podniósł, że administracja zakładu poprzez niepowiadomienie uprzednio właściwego sędziego penitencjarnego o ograniczeniu powierzchni przysługującej na 1 osobę poniżej 3 m² nie przestrzegała procedury przewidzianej przez artykuł 248 § 1 Kodeksu Karnego Wykonawczego. -/-

73. Następnie Rząd przedstawił odpisy ośmiu postanowień wydanych w roku 2008 na mocy, których osoby osadzone otrzymały kwoty od 1 000 złotych do 10 000 złotych tytułem zadośćuczynienia za szkodę powstałą w wyniku osadzenia w przeludnionych i niespełniających norm sanitarnych celach. Przedmiotowe postanowienia wykazują, że wyroki Sądu Najwyższego z dnia 28 lutego 2007r. i Trybunału Konstytucyjnego z dnia 26 maja 2008r. miały szeroki oddźwięk w krajowym orzecznictwie. -/-

74. Na zakończenie Sąd przedstawił pięć dalszych sporów w podobnych a będących w toku sprawach. -/-

E. Właściwe orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego

1. Skarga złożona przez Rzecznika Praw Obywatelskich

75. W dniu 13 grudnia 2005r. Rzecznik Praw Obywatelskich złożył skargę do Trybunału Konstytucyjnego o uznanie rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości wydanego w 2003 roku (zob. punkt 49 powyżej) za niezgodne zarówno z Konstytucją jak i z artykułem 3 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka. Rzecznik Praw Obywatelskich podniósł, że ustawodawca określił w Kodeksie Karnym Wykonawczym minimalną normę krajową powierzchni mieszkalnej, którą właściwe organy są obowiązane zapewnić każdemu osadzonemu. Jednocześnie ustawodawca zaznaczył, że właściwe władze mogą odstąpić od powyższej normy, lecz jedynie w szczególnych przypadkach i przez określony okres. Ustawodawca określił również, że w drodze rozporządzenia Minister Sprawiedliwości jest obowiązany określić czynności jakie właściwe organy powinny, w określonym czasie, podjąć w celu powrócenia do stosowanej normy. Jednak, według Rzecznika Praw Obywatelskich rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 2003 roku nie zachowało wyznaczonego przez ustawodawcę celu gdyż nie zostało w nim określone, przez jaki okres czasu osadzeni mogli być zakwaterowani w celach o powierzchni mniejszej niż przewidziana w ustawie. Według Rzecznika Praw Obywatelskich przedmiotowe rozporządzenie, w swoim brzmieniu nie tylko nie zachęcało właściwych organów do walki z przeludnieniem w celach, a wręcz przeciwnie wywoływało go i sankcjonowało do tego stopnia, że zjawisko to stało się nagminne. Rzecznik Praw Obywatelskich uznał, że wyżej wspomniane rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości jest niezgodne zarówno z zapisami Konstytucji, jak również z zasadami zawartymi w Europejskiej Konwencji Praw Człowieka - aktami, w których zawarty jest wymóg, aby każda pozbawiona wolności osoba była traktowana w poszanowaniu jej godności. -/-

76. Tymczasem w dniu 18 kwietnia 2006r. następca poprzedniego Rzecznika Praw Obywatelskich, który zwrócił się do Trybunału Konstytucyjnego zmienił skargę złożoną przez swego poprzednika. Zawężił on zakres przedmiotowej skargi do pytania czy przepis pkt. 4 paragrafu 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości jest zgodny z Konstytucją RP w tym zakresie, że może on być interpretowany jako zezwolenie na umieszczanie osadzonych – przez określony okres – w warunkach niezgodnych z minimalną normą powierzchni mieszkalnej. -/-

77. W dniu 19 kwietnia 2006r. w wyniku spotkania z Rzecznikiem Praw Obywatelskich Minister Sprawiedliwości uchylił rozporządzenie z dnia 28 sierpnia 2008r. i zastąpił je nowym. Zapisy nowego rozporządzenia

są w zasadzie identyczne jak uchylone przepisy oprócz zmiany w punkcie 4 paragrafu 2, który obecnie brzmi następująco:

„ W wypadku wykorzystania miejsc zakwaterowania w dodatkowych celach mieszkalnych osadzonych można umieścić, *na czas określony*, w warunkach, w których powierzchnia w celi na jedną osobę wynosi mniej niż 3 m² „.

78. Rzecznik Praw Obywatelskich wycofał uprzednio złożoną do Trybunału Konstytucyjnego skargę uznawszy, że wprowadzone przez Ministra Sprawiedliwości zmiany są wystarczające. -/-

2, Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 26 maja 2008r.

79. J.G. 21 maja 2006r. wniósł do Trybunału Konstytucyjnego skargę o stwierdzenie, że artykuł 248 Kodeksu Karnego Wykonawczego jest niezgodny z artykułem 40 (zakaz stosowania tortur i okrutnego, nieludzkiego lub poniżającego traktowania), z artykułem 31 ustęp 3 (zakaz ograniczania konstytucyjnie zagwarantowanych praw i wolności w sposób sprzeczny z zasadą proporcjonalności) oraz z artykułem 2 Konstytucji (zasada przyzwoitej legislacji). Skarżący krytykował sposób, w jaki ten artykuł jest sformułowany, a w szczególności fakt, że zezwala on na kwaterowanie osadzonych, na czas uprzednio nieokreślony, w celach, których powierzchnia jest niższa od przewidzianej prawem normy. -/-

80. Przedstawiciele organów państwowych (Prokurator Generalny, Rzecznik Praw Obywatelskich, Marszałek Sejmu) oraz Helsińska Fundacja praw Człowieka działająca jako *amicus curiae* w przedstawionych w toku postępowania uwagach jednogłośnie potwierdzili, że w polskich jednostkach penitencjarnych istnieje zjawisko przeludnienia w celach. W piśmie z dnia 6 grudnia 2007r. Prokurator Generalny stwierdził, że zjawisko to trwa nieprzerwanie od roku 2000 i z danych, którymi dysponuje wynika, że poziom przeludnienia osiągnął 118,9% na dzień 31 sierpnia 2007r. co oznacza, że dla zapewnienia wszystkim więźniom kodeksowej normy powierzchni w celach brakuje ponad 15 000 miejsc. Przedstawiciele powyższych organów zgodnie podnosili również niedoskonałość krajowej legislacji, która, ich zdaniem, poprzez nieprecyzyjność tego przepisu sankcjonuje chroniczne przeludnienie w celach. -/-

81. Wyrokiem z dnia 26 maja 2008r. Trybunał Konstytucyjny osądził, że z jednej strony artykuł 248 § 1 Kodeksu Karnego Wykonawczego jest niezgodny z artykułami 40, 41 ustęp 4 (prawo osadzonego do humanitarnego traktowania) i 2 Konstytucji RP i że nie jest niezgodny z artykułem 31 ustęp 3 Konstytucji. Trybunał Konstytucyjny zważył, że przedmiotowy przepis nie jest jasny i jednoznaczny i z tego powodu daje możliwość szerokiej interpretacji. -/-

82. Trybunał Konstytucyjny zważył, że powodu treści zaskarżony artykuł 248 § 1 Kodeksu Karnego Wykonawczego dawał przyzwolenie właściwym organom na stosowanie w sposób ciągły środków mających na celu zmniejszanie powierzchni przypadającej na 1 osadzonego w jednostkach penitencjarnych poniżej 3 m² co spowodowało chroniczne przeludnienie w tych jednostkach. Trybunał Konstytucyjny wyraził się w następujący sposób:

« 6.5. Zdaniem Trybunału Konstytucyjnego, treść zaskarżonego artykułu 248 § 1 Kodeksu Karnego Wykonawczego i jego interpretacja w praktyce powoduje, że jest on niezgodny z artykułem 40 i artykułem 41 ust. 4 Konstytucji. Przeludnienie w celach, na skutek stosowania zaskarżonego przepisu Kodeksu Karnego Wykonawczego może, bowiem powodować niehumanitarne traktowanie osadzonych. Trudno, bowiem wyobrazić sobie sytuację, w której w celi o powierzchni mniejszej niż 3 m² (co i tak jest standardem jednym z najniższych w Europie) można mówić o humanitarnym traktowaniu. »

83. Trybunał Konstytucyjny zauważył również, że przeludnienie w więzieniach jest niebezpiecznym zjawiskiem mogącym stanowić zagrożenie realizacji resocjalizacji osadzonych. Trybunał Konstytucyjny wypowiedział się w następujący sposób:

« Postulat, humanitarnego traktowania zawiera także warunek prowadzenia działań wychowawczych i pomocowych, które przygotowują do życia na wolności oraz powstrzymują od powrotu do przestępstwa, a więc pozwalają zrealizować cele kary. »

84. Trybunał odniósł się w następujący sposób do artykułu 3 Konwencji:

« 6.7. Trybunał Konstytucyjny, interpretując treść postanowień konstytucyjnych, wykorzystuje zarówno, materialnoprawny przepis art. 3 Konwencji jak i *acquis communautaire* ukształtowane na podstawie Konwencji. Trybunał nie rozważa natomiast spraw naruszenia samej Konwencji, ponieważ nie należy to do jego kompetencji. »

85. Następnie Trybunał Konstytucyjny stwierdził, że przeludnienie w celach może być samo w sobie uznane za nieludzkie i poniżające traktowanie, a w razie kumulacji różnych niedogodności może nawet spowodować cierpienia, które mogą być kwalifikowane nawet jako tortura. Trybunał Konstytucyjny w szczególności zauważył, że w przeludnionych jednostkach penitencjarnych osadzeni byli w większości przypadków pozbawieni jakiegokolwiek intymności i cierpieli z powodu stłoczenia oraz kontaktów z innymi, często wrogo a nawet agresywnie do nich nastawionymi, osadzonymi. Zdaniem Trybunału Konstytucyjnego osadzenie w takich warunkach zagraża bezpieczeństwu osadzonych i zamiast ułatwiać realizację procesu resocjalizacji, prowadzi raczej do pojawienia się patologicznych zachowań. -/-

86. W dalszej części wyroku, Trybunał konstytucyjny podkreślił nadzwyczajny charakter środków ograniczających powierzchnię mieszkalną

w jednostkach penitencjarnych. Trybunał Konstytucyjny wypowiedział się w następujący sposób:

« 6.6. Trybunał Konstytucyjny nie wyklucza jednak, w rzeczywistości nadzwyczajnych sytuacjach (np. nagły wzrost przestępstw i wyroków skazujących) właściwe władze będą musiały zastosować czasowe osadzanie skazanych w celach o powierzchni mniejszej niż 3 m² (zgodnie z artykułem 110 § 2 Kodeksu Karnego Wykonawczego). Zasady czasowego umieszczenia skazanego w takiej celi powinny być jednak wyraźnie określone. Przepisy nie mogą pozostawiać wątpliwości co do wyjątkowości sytuacji, w których to może nastąpić, maksymalnego czasu umieszczenia skazanego w mniejszej celi, dopuszczalności i ewentualnych zasad wielokrotnego umieszczenia w takiej celi oraz trybu takiego postępowania. »

87. Trybunał Konstytucyjny podniósł niewystarczającą zdolność prawną zaskarżonego artykułu 248 § 1 Kodeksu Karnego Wykonawczego. Po pierwsze zauważył, że przepis ten nie określa, jaka jest granica w zastosowaniu ograniczeń w zakresie powierzchni mieszkalnej w jednostkach penitencjarnych. Następnie trybunał ocenił, że zaskarżony artykuł nie bierze wystarczająco pod uwagę nadzwyczajnego charakteru przewidywanych przez niego środków. Trybunał Konstytucyjny przypomniał, że zaskarżony artykuł jest przepisem stanowiącym wyjątek od reguły i z tego względu należy do traktować w sposób ścisły. Poza tym Trybunał Konstytucyjny zauważył również, że zaskarżony artykuł zezwalał na stosowanie przedmiotowych środków w „określonym czasie”. Poza tym to określenie nie jest precyzyjne z tego względu, że nie wskazuje ani maksymalnego czasu, w którym środki mogą być stosowane, ani ile razy wobec poszczególnego osadzonego środki te mogłyby być zastosowane, ani wreszcie czasu trwania takiej sytuacji w odniesieniu do tego samego osadzonego. Trybunał Konstytucyjny podkreślił, że ze względu na treść tego przepisu dał on możliwość podejmowania w sposób ciągły działań, które miały być przejściowymi, a co spowodowało w konsekwencji chroniczne przeludnienie.-/-

88. Wziąwszy pod uwagę wszystkie te okoliczności Trybunał oświadczył co następuje :

« Trybunał Konstytucyjny postanowił na podstawie artykułu 190 ust. 3 Konstytucji odroczyć termin utraty mocy obowiązującej artykułu 248 § 1 Kodeksu Karnego Wykonawczego biorąc pod uwagę sytuację faktyczną w polskich zakładach karnych tj. permanentne przeludnienie w zakładach karnych i brak miejsc do odbywania lary pozbawienia wolności. -/-

Decyzja o odroczeniu utraty mocy obowiązującej artykułu 248 § 1 Kodeksu Karnego Wykonawczego jest spowodowana nie tyle potrzebą dokonywania zmian w przepisach prawnych, ile koniecznością podjęcia wielu działań natury organizacyjnej, w celu wyeliminowania przeludnienia w zakładach karnych. Pożądana wydaje się również zmiana polityki karnej w kierunku szerszego wykorzystywania nieizolacyjnych środków karnych. -/-

Natychmiastowa utrata mocy obowiązującej artykułu 248 § 1 Kodeksu Karnego Wykonawczego pogłębiłaby istniejącą już obecnie patologiczną sytuację, w której z powodu braku miejsca w zakładach karnych wielu skazanych nie może odbywać kary. Problem ten dotyczy aktualnie ponad 40 000 tysięcy skazanych. Taki stan rzeczy, w którym prawomocne wyroki sądów nie są wykonywane, prowadzi do osłabienia autorytetu państwa.

Trybunał Konstytucyjny, odraczając utratę obowiązującej mocy artykułu 248 § 1 Kodeksu Karnego Wykonawczego, postanowił jednocześnie przyznać skarżącemu tzw. przywilej korzyści polegający na tym, że w stosunku do niego wyrok Trybunału powinien być wykonany niezwłocznie po ogłoszeniu go w Dzienniku Ustaw. ».

F. Normy Europejskiego Komitetu do Spraw Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu. -/-

89. Obszerne cytaty z norm Europejskiego Komitetu do Spraw Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu są zawarte w wyroku Orchowski przeciwko Polsce, skarga nr 178885/04. -/-

III. CZYNNOŚCI PODJĘTE PRZEZ PAŃSTWO W CELU ROZWIĄZANIA PROBLEMOWI PRZELUDNIENIA W CELACH

90. Rząd utrzymuje, że problem w więzieniach pojawił się w Polsce we wrześniu 2000 roku. We wrześniu 2006r. przeludnienie osiągnęło najwyższy poziom tj. 124%. Jednak podjęte przez właściwe organy działania doprowadziły do zmniejszenia poziomu przeludnienia w celach. I tak, we wrześniu 2008r. wynosił on około 106,8% ogólnej pojemności zakładów oraz około 108,1% pojemności zakładów karnych i aresztów śledczych. W czerwcu 2009 r. poziomy te wynosiły odpowiednio 103,2% i 104%. -/-

A. Środki ustawowe -/-

91. Na podstawie wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 26 maja 2008r. Minister Sprawiedliwości przedstawił w dniu 15 grudnia 2008r. projekt ustawy zmieniający ustawę Kodeks Karny Wykonawczy oraz niektórych innych ustaw. Według informacji przekazanych przez rząd, przedmiotowe zmiany są obecnie na etapie uzgodnień międzyresortowych. W projekcie zostaje uchylony, uznany przez Trybunał Konstytucyjny za niezgodny z Konstytucją, artykuł 248 § 1 Kodeksu Karnego Wykonawczego oraz zmieniony artykuł 110 tej ustawy. Uregulowano szczegółowo sytuację, w jakich można umieścić skazanych w warunkach, w których powierzchnia

w celi na jedną osobę wynosi mniej niż 3 m². Podkreślony został również wyjątkowy charakter takich czynności. W szczególności wskazano dozwolony maksymalny okres w czasie, którego czynności te będą mogły być podejmowane wobec danego osadzonego (14-dniowy okres może być przedłużony na dalsze 14 dni, tj. łącznie 28 dni), obowiązkowe przerwy w następnym zastosowaniu takich ograniczeń wobec tego samego osadzonego (6 miesięcy), oraz dolna granica ograniczenia powierzchni (2 m²). Przewidziano również procedurę, której właściwe władze będą obowiązane przestrzegać w wypadku podjęcia takich czynności. Nadto zostały przewidziane środki zaradcze mające na celu rozwiązanie problemu przeludnienia w celach; jest to po pierwsze możliwość dana naczelnikom jednostek penitencjarnych zawieszenia odbywania kary pozbawienia wolności w wypadku, gdy nie będzie możliwe zapewnienia osobie skazanej kodeksowej przestrzeni życiowej; po drugie możliwość warunkowego zawieszenia zastępczej lub obligatoryjnej kary pozbawienia wolności w wypadku, gdy nie byłaby ona wykonana odpowiednio przez więcej niż jeden rok lub przez więcej niż dwa lata. -/-

92. Poza zmianami, o których mowa powyżej, Rząd przedsięwziął szereg środków ustawowych. Odzwierciedlają one wolę władz polskich do wprowadzenia zmian w zakresie polityki karnej w taki sposób, by zastosowanie innych niż pozbawienie wolności, środków zapobiegawczych stało się łatwiejsze, co przyczyni się również do poprawy sytuacji w polskich jednostkach penitencjarnych. I tak w dniu 7 września 2007r. została ogłoszona Ustawa o wykonywaniu kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego. Ustawa ma obowiązywać od 9 września 2009r. System dozoru elektronicznego ma być sposobem wykonywania krótkoterminowych kar pozbawienia wolności i ma zacząć faktycznie funkcjonować od sierpnia 2014 r. Nadto Rząd opracował dwa projekty ustaw: pierwszy z dnia 18 sierpnia 2008r. wprowadzający zmiany Kodeksu Karnego, Kodeksu Postępowania Karnego, Kodeksu Karnego Wykonawczego, Kodeksu Podatkowego i niektórych ustaw oraz drugi z dnia 1 października 2008r. wprowadzający zmiany Kodeksu Karnego Wykonawczego i niektórych ustaw. Celem tych projektów jest w szczególności zastosowanie takich udogodnień jak warunkowe przedterminowe zwolnienie z odbycia reszty kary. Nowością jest w szczególności odstąpienie od jednego z kryteriów niezbędnych do zwolnienia z odbycia reszty kary, to znaczy od obowiązku uprzedniego odbycia przez osadzonego części kary (zależnie od okoliczności od sześciu miesięcy do jednego roku). Poza tym w noweli przewidziano, że sędzia penitencjarny miałby obowiązek wydawać pozwolenie na zwolnienie z odbycia reszty kary w przypadku, gdy osadzony dobrze rokuje. Projekt z dnia 18 sierpnia 2008r. wprowadza również szereg zmian mających na celu ułatwienie stosowania środków zapobiegawczych. -/-

Poza tym w projekcie zawarty jest zamysł propagowania wśród osadzonych wykonywania niezrobkowej pracy. Projekt z dnia 1 października 2008r. przewiduje również ułatwienia dla sądów w stosowaniu kar grzywny zamiast kary pozbawienia wolności. -/-

B. Inne środki

93. W dniu 26 lutego 2006r. Rząd polski przyjął « Program pozyskania 17 000 dodatkowych miejsc w jednostkach organizacyjnych więziennictwa w latach 2006-2009. Według informacji dostarczonych przez Rząd szacunkowy koszt wprowadzenia w życie tego programu wyniesie około 1 695 900 000 złotych. Dzięki tej inicjatywie w latach 2006 -2007 miałyby powstać 8 544 dodatkowych miejsc w polskich jednostkach penitencjarnych. Rząd szacuje, że do końca 2008 roku może powstać około 3 900 dodatkowych miejsc, a do końca 2009 roku powstałyby kolejne 2 499 dodatkowe miejsca.-/-

PRAWO

I. ZARZUT NARUSZENIA ARTYKUŁU 3 KONWENCJI

94. Skarżący zarzucił, że w czasie odbywania kary pozbawienia wolności był traktowany niezgodnie z artykułem 3 Konwencji z powodu warunków, w jakich tę karę odbywał. Przywołany przez niego przepis brzmi następująco:

« Nikt nie może być poddany torturom ani niehumanitarnemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu »

95. Rząd nie zgodził się z tym zarzutem.-/-

A. Dopuszczalność skargi

1. Sprzeciw Rządu co do niezgodności ratione personae (utrata statusu ofiary)

a) Rząd

96. W dodatkowych uwagach Rząd wniósł o uznanie przedmiotowej skargi za niezgodną *ratione personae* z postanowieniami Konwencji. Rząd podniósł, że skarżący jest tej chwili osadzony w celi o powierzchni zgodnej z normami.-/-

Poza tym Rząd zauważył, że na mocy postanowienia wydanego przez Sąd Okręgowy w Koszalinie w dniu 30 maja 2006r. skarżący otrzymał już 5 000 zł odszkodowania z tytułu szkody wynikłej z osadzenia w celi z palaczami. W tych okolicznościach Rząd utrzymuje, że skarżący nie może zarzucać, że co do jego osoby Konwencja została naruszona.-/-

b) Skarżący

97. Skarżący nie wypowiedział się, co do tej kwestii.-/-

c) Ocena Trybunału

98. Trybunał przypomina, że wydanie postanowienia lub zasądzenie korzystnego dla skarżącego środka nie są co do zasady wystarczające do odebrania mu statusu „ofiary” (zob. np. *Eckie p. Niemcom*, z dn. 15 lipca 1982 r., § 69, A nr 51, *Amuur p. Francji*, z dn. 25 czerwca 1996r., § 36, *Zbiór orzeczeń 1996-III*, *Dalban p. Rumunii* [GC], nr 28114/95, § 44, CEDH 1999-VI, oraz *Jensen p. Danii* (déc), nr 48470/99, CEDH 2001-X). Trybunał zauważa, że zarzut wniesiony przez skarżącego dotyczy wieloczynnikowej i złożonej sytuacji trwającej od ponad siedmiu lat, w której przeludnienie w więzieniach jawi się jako główna kwestia. W tych okolicznościach, fakt, że skarżący otrzymał odszkodowanie zasądzone przez sąd krajowy tytułem jednej szkody, jaką było osadzenie go w celi wraz z palaczami nie pozwala na stwierdzenie, że szkoda jakiej miałby doznać z powodu sytuacji przedstawionej przez niego w skardze została skutecznie rozpoznana i naprawiona na poziomie sądów krajowych. -/-

99. Stąd, Trybunał uważa, że skarżący może w dalszym ciągu korzystać ze statusu ofiary i odrzuca sprzeciw Rządu. -/-

2. *Sprzeciw Rządu, co do niewykorzystania krajowych środków odwoławczych.* -/-

a) Rząd

100. Rząd uważa, że skarżący nie wykorzystał dostępnych krajowych środków odwoławczych. Poza skargami wniesionymi do władz penitencjarnych, skarżący nie wykorzystał innych dostępnych mu w prawie krajowym środków odwoławczych. -/-

101. W pierwszym rzędzie Rząd podnosi, że skarżący mógł korzystać ze środków odwoławczych przewidzianych w Kodeksie Karnym Wykonawczym. W szczególności mógł złożyć skargę, w trybie artykułu 7 wyżej wymienionego kodeksu do sądu penitencjarnego na każde sprzeczne z prawem postanowienie wydane przez władze penitencjarne w związku z wykonywaniem wobec niego kary. Zdaniem Rządu, skarżący mógł odwołać

się szczególnie od postanowienia w przedmiocie umieszczenia go w celi nie spełniającej kodeksowych norm. Poza tym Rząd podnosi, że nawet przy braku jakiegokolwiek formalnej decyzji, skarżący mógł zaskarżyć działania administracji penitencjarnej w trybie artykułu 6 § 2 Kodeksu Karnego Wykonawczego poprzez złożenie wniosków, skarg i próśb do organów wskazanych w tym przepisie uprawnionych do nadzoru nad wykonaniem jego kary. W końcu, skarżący mógł złożyć skargę do sędziego penitencjarnego w trybie artykułu 33 § 2 i artykułu 34 § 1 Kodeksu Karnego Wykonawczego lub wnieść skargę, złożyć wniosek lub prośbę do organów wskazanych w artykule 102 § 10 tego Kodeksu. -/-

102. Następnie Rząd oświadcza, że przed wniesieniem skargi do Trybunału skarżący mógł wnieść powództwo o odszkodowanie na podstawie artykułu 24 Kodeksu Cywilnego. Wyżej przytaczane orzecznictwo krajowe, a w szczególności wyrok Sądu Najwyższego z dnia 28 lutego 2007r. oraz inne wyroki izb cywilnych sądów świadczą, że przedmiotowe powództwa są skutecznym środkiem w przypadku zarzutów podniesionych przez skarżącego. Po pierwsze Rząd oświadcza, że powództwo wniesione w trybie artykułu 24 Kodeksu Cywilnego pozwoliłoby skarżącemu na uzyskanie odszkodowania za naruszenie Konwencji wynikającego z osadzenia nieodpowiednich warunkach; po drugie Rząd dawał mu możliwości do podejmowania czynności w celu położenia kresu niezgodnej z prawem, naruszającej jego prawa chronione przez Konwencję, sytuacji. Tak też, zdaniem Rządu, skarżący, występując z powództwem zgodnie z artykułem 24 Kodeksu Cywilnego, mógł wnosić w szczególności o przeniesienie do innej celi o powierzchni zgodnej z kodeksowymi normami. -/-

103. Po trzecie Rząd podnosi, że skarżący mógł wnieść skargę konstytucyjną do Trybunału Konstytucyjnego, zaskarżając krajowe przepisy zezwalające właściwym organom na ograniczenie powierzchni mieszkalnej przypadającej na 1 osadzonego poniżej 3 m². -/-

b) Skarżący

104. Skarżący odrzuca argumentację Rządu i podtrzymuje, że wykorzystał wszystkie krajowe środki odwoławcze. -/-

105. Podnosi on, że argument Rządu, że powinien on wnieść skargę w trybie artykułu 7 Kodeksu Karnego Wykonawczego do sędziego penitencjarnego nie ma mocy prawnej wzięwszy pod uwagę, że w tym przypadku nie zostało wydane żadne formalne postanowienie w sprawie warunków wykonywania odbywanej przez niego kary. Ponadto skarżący uważa, że procedura przewidziana w artykule 7 Kodeksu Karnego Wykonawczego nie ma zastosowania w sytuacjach praktycznych związanych z przeludnieniem w więzieniach. -/-

W tym stanie rzeczy, Rząd nie jest w stanie przedstawić żadnego podobnego do sprawy skarżącego przypadku, w którym osoba osadzona wystąpiwszy ze skargą w trybie artykułu 7 Kodeksu Karnego Wykonawczego byłaby przeniesiona do innej, o powierzchni zgodnej z kodeksowymi normami celi. Skarżący zaznacza, że składał szereg skarg do organów penitencjarnych, ale żadna nie została pozytywnie rozpatrzona. Poza tym, fakt, że w każdym przypadku sędzia penitencjarny był regularnie informowany przez właściwe organy o sytuacji zaistniałej w zakładzie, w którym odbywał karę, zgodnie z artykułem 248 Kodeksu Karnego Wykonawczego nie miał żadnego pozytywnego przełożenia na jego, czy jego współtowarzyszy położenie.-/-

106. Następnie skarżący podnosi, że próbował bezskutecznie korzystać z wniesienia powództwa cywilnego na podstawie artykułu 24 Kodeksu Cywilnego w związku z artykułem 448 tegoż kodeksu. -/-

107. W końcu, skarżący podnosi, że wykorzystawszy środki odwoławcze złożył skargę konstytucyjną do Trybunału Konstytucyjnego, która jest w toku. Niemniej jednak zaznacza, że w okolicznościach tej sprawy, skarga konstytucyjna będzie rozpatrywana jako sprawa do rozpatrzenia w odniesieniu do artykułu 35 Konwencji. Zakładając, bowiem, że zakończyłaby się ona uchynieniem właściwych przepisów z powodu uznania ich za niekonstytucyjne, to skarga konstytucyjna nie miałaby żadnego konkretnego i bezpośredniego przełożenia na osobistą sytuację skarżącego, a w szczególności nie polepszyłaby warunków bytowych osadzenia.-/-

c) Zasady ustalone na podstawie orzecznictwa Trybunału w kwestii wymogów wyczerpania krajowych środków odwoławczych.

108. Trybunał przypomina, że wymóg wyczerpania wszystkich krajowych środków odwoławczych, o której mowa w artykule 35 § 1 Konwencji nakłada na osoby pragnące wszcząć powództwo przeciwko państwu do międzynarodowego organu sądowego lub arbitrażowego obowiązek uprzedniego wykorzystania krajowych środków odwoławczych. Wymóg ten opiera się na założeniu przewidzianym w artykule 13 Konwencji, że w wewnętrznym porządku prawnym istnieją skuteczne środki odwoławcze na zaskarżone naruszenie (*Hartdyside p. Wielkiej Brytanii*, z dn.7 grudnia 1976r., § 48, seria A nr 24). Nadto Trybunał przypomina, iż skarżący musi wykorzystać powszechnie dostępne i wystarczające środki odwoławcze pozwalające na uzyskanie zadośćuczynienia za naruszenia. Środki te muszą istnieć, zarówno w praktyce jak i w teorii, na wystarczającym poziomie pewności, co do ich skuteczności i dostępności (*Vernillo p. Francji*, z dn.c20 lutego 1991, § 27, seria A nr 198). Jednak nie ma takich okoliczności, które zmuszałyby do stosowania nieskutecznych i nieadekwatnych do sprawy środków. Tak też, obowiązek wyczerpania krajowych środków odwoławczych, a więc skuteczność odwołania jest oceniana w dniu wniesienia skargi do Trybunału (*Baumann p. Francji*, nr 33592/96, § 47, CEDH 2001-V). -/-

109. Artykuł 35 Konwencji przewiduje podział wymogów dopuszczalności skarg. Na podnoszącym zarzut niewyczerpania środków odwoławczych Rządzie ciąży obowiązek udowodnienia przed Trybunałem, iż w czasie, w którym okoliczności miały miejsce środek odwoławczy był dostępny i skuteczny, zarówno w teorii jak i w praktyce, to znaczy był on dostępny, dawał skarżącemu możliwość wynagrodzenia krzywd oraz racjonalne przesłanki pozytywnego zakończenia sprawy. Jednak, w wypadku gdy powyższe zostałyby udowodnione, do skarżącego należy wykazanie, że środki odwoławcze przywołane przez Rząd były w istocie użyte lub z jakiegokolwiek powodu były nieadekwatne lub nieskuteczne dla tej sprawy lub też jakieś szczególne okoliczności zwalniały go od tego obowiązku. -/-

110. Trybunał podkreśla, że artykuł 35 § 1 należy stosować elastycznie oraz bez przesadnego formalizmu (*Cardot p. Francji*, z dn. 19 marca 1991r., § 34, seria A nr 200). Nadto wymóg, o którym mowa w wyżej wymienionym artykule nie jest automatycznie stosowany i nie ma ostatecznego charakteru; przestrzegając go należy mieć wzgląd na okoliczności sprawy. (*Van Oosterwijck p. Belgii*, z dn. 6 listopada 1980r., § 35, seria A nr 40). Oznacza to w szczególności, że Trybunał musi w rzeczywisty sposób wziąć pod uwagę nie tylko środek odwoławczy teoretycznie istniejący w systemie prawnym właściwej umawiającej się Strony, ale również prawno-polityczny kontekst, w którym skarżący się znajdują oraz ich sytuację osobistą. -/-

d) Stosowanie wyżej wymienionych zasad do niniejszej sprawy. -/-

111. Odnosząc się do niniejszej sprawy, Trybunał podnosi, iż nie można wykluczyć, że w pewnych okolicznościach drogi o charakterze administracyjnym mogą okazać się niewystarczające w skargach dotyczących stosowania reguł więziennych. Jednak Trybunał zauważa, że w tym przypadku, w dniu 17 listopada 2004r. oraz w dniach 15 i 18 marca 2005r. tj. przed złożeniem skargi do Trybunału w Strasburgu skarżący składał skargi do organów penitencjarnych na warunki bytowe jego osadzenia w Zakładach Karnych w Poznaniu i w Koszalinie. Niemniej jednak, żadna z tych skarg nie została pozytywnie dla skarżącego rozpatrzona. Organy te zadowolili się przypomnieniem mu, że istnieje chroniczne przeludnienie usprawiedliwiające stosowanie środków ograniczających powierzchnię na jednego osadzonego w celi, w której skarżący przebywał. Stąd należy stwierdzić, że prośby składane przez skarżącego do organów penitencjarnych nie przyniosły zamierzonego przez niego skutku. -/-

112. W przedmiocie innych środków odwoławczych przewidzianych przez Kodeks Karny Wykonawczy, takich jak skarga do sędziego penitencjarnego, Trybunał zauważa, że Rząd dostatecznie nie wykazał, w jakim stopniu te środki mogły być pomocne w pozytywnym rozpatrzeniu skargi skarżącego. W szczególności Rząd nie przedstawił żadnej podobnego do sprawy skarżącego przypadku, który mógłby wykazać, że zastosowanie tych środków odwoławczych mogło w konsekwencji poprawić materialne

warunki osadzenia. W międzyczasie Trybunał zauważa, że artykuł 7 Kodeksu Karnego Wykonawczego odwołuje się do „podjętej niezgodnie z prawem decyzji organu penitencjarnego”, co w konsekwencji sprawia, że jego zastosowanie do skarg na warunki bytowe osadzenia staje się kontrowersyjne. -/-

113. W kwestii wystąpienia z powództwem na podstawie właściwych przepisów Kodeksu Cywilnego, Trybunał zauważa, że skarżący występował z takowym dwa razy. W pierwszym przypadku wnosił on o odszkodowanie z tytułu szkody wynikłej z osadzenia w nieodpowiednich warunkach w przeludnionej celi, w drugim natomiast złożył wniosek o odszkodowanie za szkodę wynikającą z osadzenia w celi z palaczami. Trybunał zauważa, że jedynie w drugim przypadku sprawa zakończyła się korzystnie dla skarżącego. Jednak, choć Trybunał ma świadomość starań czynionych przez skarżącego w celu uzyskania odszkodowania na poziomie prawa krajowego, w takich okolicznościach, na podstawie artykułu 35 § 1 Konwencji, Trybunał nie może brać powyższego pod uwagę zważywszy, że przedmiotowe środki odwoławcze zostały wniesione po złożeniu skargi do Trybunału. W tym kontekście Trybunał przypomina, że Konwencja mówi o przedawnieniu wyczerpania krajowych środków odwoławczych złożonych wcześniej niż skarga złożona do Strasburga. -/-

114. W tych okolicznościach, Trybunał musi się zastanowić na kwestię, czy przed złożeniem niniejszej skargi, tj. przed dn. 4 maja 2005r., powództwo o odszkodowanie przywołane przez Rząd stanowiło, wzięwszy pod uwagę okoliczności sprawy, adekwatny, korzystnie rokujący środek odwoławczy. -/-

115. W tym względzie Trybunał zwraca uwagę, że Rząd przedstawił szereg przykładów z orzecznictwa krajowego, w tym wyrok wydany w dniu 28 lutego 2007r. przez Sąd Najwyższy. Przytoczone postanowienia zostały wydane w sprawach o odszkodowanie z tytułu szkód poniesionych przez osadzonych wynikłych z różnych okoliczności związanych z odbywaniem przez nich kary pozbawienia wolności. Niemniej jednak Trybunał nie odnajduje, pośród przytaczanych przykładów, żadnego postanowienia wydanego przed dniem złożenia przedmiotowej skargi do Trybunału oraz na mocy, której sąd krajowy stwierdziłby, z jednej strony naruszenie dóbr osobistych osadzonego z powodu osadzenia w nieodpowiednich warunkach w celi o powierzchni niezgodnej z przepisami, a z drugiej strony przyznałby z tego tytułu odszkodowanie. -/-

116. Niemniej jednak Trybunał zwraca uwagę, że przytoczone przez Rząd orzecznictwo świadczy o, mających miejsce w późniejszym okresie, znaczących zmianach w prawie krajowym, w szczególności w związku z wyrokami z dnia 28 lutego 2007r. i z dnia 26 maja 2008 wydanymi odpowiednio przez Sąd Najwyższy i przez Trybunał Konstytucyjny. Okazuje się, że od czasu wydania wyroków przez organy najwyższej instancji, sądy krajowe są bardziej skłonne do uznawania, że osadzenie w nieodpowiednich warunkach w celi o powierzchni niezgodnej z normami

kodeksowymi może być podstawą do złożenia wniosku o odszkodowanie w trybie artykułu 24 Kodeksu Cywilnego w związku z artykułem 445 tegoż Kodeksu i przyznają osadzonym odszkodowanie z tytułu szkody za takie warunki bytowe. Trybunał może jedynie wyrazić zadowolenie z powodu nowego podejścia do takich spraw pojawiające się w najnowszym orzecznictwie sądów polskich. I tak, w związku z takim podejściem, Trybunał podnosi, że w przyszłości należałoby żądać od skarżących składających skargi na poniżające traktowanie z powodu warunków osadzenia, by występowali z powództwem w trybie artykułu 24 Kodeksu Cywilnego w związku z artykułem 445 tegoż Kodeksu w celu spełnienia wymogu wyczerpania wszystkich krajowych środków odwoławczych. Trybunał zaznacza jednak, że co do zasady, stosowanie tego wymogu powinno być ograniczone jedynie do tych osadzonych, którzy nie znajdowaliby się w sytuacji ciągłego naruszenia, to znaczy byli, ale już nie są osadzeni w warunkach mogących naruszać ich godność. Trybunał podnosi w tym względzie, że pozwany w tym wypadku Rząd potwierdził, że powództwo wniesione w trybie artykułu 24 polskiego Kodeksu Cywilnego ma oprócz czysto kompensacyjnego skutku, także efekt „zapobiegawczy” w tym sensie, że pozwoliłoby ono na położenie kresu osadzeniu w warunkach niezgodnych artykułem 3 Konwencji. Trybunał zauważa jednak, że w argumentacji przedstawionej przez Rząd przed Trybunałem zabrakło wykazania, że w prawie krajowym dla tego rodzaju spraw istnieje dobrze ustalona praktyka. W tych okolicznościach Trybunał uważa, że założywszy nawet, że skarżący występując z powództwem mógł otrzymać odszkodowanie pieniężne, to jednak środek ten nie miał wpływu na ogólne warunki jego osadzenia. Stąd, z powodu swego charakteru, powództwo o odszkodowanie mogło mieć jedynie wpływ na skutki naruszenia, a nie na okoliczności jej powstania. (*Cenbauer p. Chorwacji* (dec.), nr 73786/01, z dn. 5 lutego 2004r.) -/-

117. Zważywszy na powyższe Trybunał uważa, że w tym przypadku nie zostało wykazane, że w czasie gdy wydarzenia te miały miejsce, polskie prawodawstwo dawało wystarczającą podstawę prawną pozwalającą skarżącemu do ubiegania się, na dostatecznym poziomie pewności, o odszkodowanie z tytułu szkody spowodowanej warunkami osadzenia. Według Trybunału, wniosek ten mógłby być kwestionowany jedynie przez fakt, że skarżący mógł skutecznie wnieść takie powództwo i otrzymać odszkodowanie jedynie w jednej sprawie tzn. za osadzenie w celi z palaczami.-/-

118. A zatem, Trybunał uważa, że w tym przypadku skarżący nie był zobowiązany do wniesienia powództwa na podstawie artykułu 24 polskiego Kodeksu Cywilnego w związku z artykułem 445 tegoż kodeksu.-/-

119. Na zakończenie, skoro Rząd podnosi, że skarżący powinien złożyć skargę konstytucyjną, Trybunał przypomina, że przy okazji innych spraw określił warunki, w jakich skarżący jest obowiązany do zastosowania tego

środka w celu wykorzystania wszystkich dostępnych środków odwoławczych. Tak też, Trybunał zważył, że w rozumieniu Konwencji, skarga konstytucyjna jest skutecznym środkiem jedynie, gdy: a) decyzja indywidualna, co, do której podnoszony jest zarzut naruszenia Konwencji, została przyjęta bezpośrednio w oparciu o niekonstytucyjny przepis prawa i b) regulacje proceduralne mające zastosowanie przy zmianie decyzji indywidualnej, zapewniają ponowne rozpatrzenie sprawy lub uchylenie ostatecznego orzeczenia na skutek wyroku Trybunału Konstytucyjnego (*Szott-Medyńska p. Polsce* (déc), n° 47414/99, z dn. 9 października 2003r., i *Pachla p. Polsce* (déc), n°8812/02, z dn. 8 listopada 2005r.) -/-

120.W kwestii niniejszej sprawy, Trybunał uważa, że zakładając, że pierwszy warunek mógł zostać spełniony w przypadku skarżącego w ten sposób, że, jak dowodzi przypadek S.G. (punkty 79-85 powyżej), skarga złożona przez niego mogła doprowadzić do uchylenia właściwego prawa ze względu na jego niezgodność z Konstytucją, wyrok Trybunału Konstytucyjnego, który jest sądem prawa a nie faktów, mógł natychmiastowo skutkować na warunki jego osadzenia. Oczywiście, zarzuty składane przez skarżącego odnoszą się głównie do sytuacji faktycznej jaką były warunki osadzenia w przeludnionej jednostce penitencjarnej i nie wynikała ona z jakiegokolwiek wewnętrznego postępowania. Chociaż, podobnie jak w przypadku S.G., Trybunał Konstytucyjny postanowił skorzystać z swoich dyskrecyjnych uprawnień i przyznać skarżącemu przywilej korzyści, polegający na tym, że w stosunku do niego wyrok Trybunału powinien być wykonany niezwłocznie po ogłoszeniu go w Dzienniku Ustaw, nie zostało jednak wskazane, że ta praktyka Trybunału Konstytucyjnego została dostatecznie wdrożona, tak, żeby mieć pewność, że w każdej podobnej sprawie Trybunał Konstytucyjny będzie procedował w ten sam sposób. -/-

121.W końcu, Trybunał zauważył, że z akt sprawy wynika, a szczególnie z oświadczeń składanych przez szereg organów krajowych, nie zakwestionowanych zresztą przez Rząd, że nadmierne zagęszczenie w celach nie tylko wywołuje inne problemy związane z warunkami osadzenia, ale nadto jest związane się z zjawiskiem strukturalnym i nie dotyczy wyłącznie szczególnego przypadku skarżącego (zob. w szczególności *Mamedova p. Rosji*, n° 7064/05, § 56, z dn. 1 lipca 2006r.). Wziąwszy pod uwagę te okoliczności, Trybunał uważa, że w danym wypadku, nie zostało dowiedzione, że jeśli skarżący wykorzystałby środki odwoławcze wskazane przez Rząd, wystarczyłoby to do rozwiązania sytuacji będącej przyczynkiem jego skargi spełniającej przesłanki artykułu 3 Konwencji. -/-

122.Zważywszy na powyższe Trybunał odrzuca sprzeciw Rządu. -/-

123.Trybunał stwierdza, że skarga nie może być uznana za oczywiście nieuzasadnioną w rozumieniu artykułu 35 § 3 Konwencji . Ponadto zresztą, Trybunał podnosi, że nie ma żadnego powodu by uznać ją za niedopuszczalną. Należy, zatem uznać ją za dopuszczalną. -/-

B. Meritum

1. Rząd

124. Rząd uważa, że wniosek skarżącego jest bezzasadny. Podnosi, że, aby ocenić czy w przedmiotowym przypadku został naruszony artykuł 3, należy wziąć pod uwagę, skumulowany efekt warunków osadzenia jak również specyficzne zarzuty podniesione przez Skarżącego. Zdaniem Rządu, postrzegając problem w skali całego kraju, warunki osadzenia skarżącego były odpowiednie. W szczególności, cele, w których był osadzony były odpowiednio oświetlone i miały dostateczny dopływ powietrza. Skarżący, podobnie jak inni osadzeni, mógł uczestniczyć w zajęciach kulturalno-oświatowych organizowanych przez władze poszczególnych jednostek penitencjarnych. Rząd uważa, że w przedmiotowym przypadku, nikt nie może sądzić, że organy penitencjarne działały w zamiarze poniżenia czy upokorzenia skarżącego. Zważywszy na powyższe, Rząd oświadcza, że warunki osadzenia skarżącego nie naruszyły jego godności oraz, że nie doznał on większych, niż zwyczajowo doznawanych w czasie wykonywania kary pozbawienia wolności, niedogodności. Kończąc Rząd ponownie przypomina, że w przedmiocie skargi na osadzenie go z palaczami skarżący otrzymał już z tego tytułu odszkodowanie zasądzone przez sąd krajowy. -/-

2. Skarżący

125. W odróżnieniu do oświadczenia Rządu skarżący uważa, że warunki w jakich był osadzony były nieodpowiednie. Kładzie nacisk na fakt, że przez prawie cały czas osadzenia musiał przebywać w warunkach ogromnego stłoczenia zważywszy, że nie miał do swojej dyspozycji nawet 3 m² przestrzeni życiowej przewidzianej przez polskie ustawodawstwo. Poza tym, zdając sobie sprawę, że ten rażąco brak przestrzeni, jakim jest zamknięcie przez praktycznie 23 godziny na dobę w takich warunkach nie został zrekompensowany wystarczającą możliwością poruszania się poza celą. Skarżący uważa, że doznane przez niego dolegliwości spowodowane przeludnieniem oraz brakiem odpowiednich warunków higieny stanowiły dodatkową karę w stosunku do kary jak mu została na mocy prawa wymierzona. Dodaje, że osadzenie w tak poniżających warunkach miały negatywny wpływ na jego psychiczno-fizyczny dobrostan. Przypomina, że kara pozbawienia wolności musi być nie tylko wykonywana z poszanowaniem godności osadzonego, ale ma za zadanie ułatwić jego resocjalizację. Jednak w jego przypadku, trudno jest stwierdzić, że władze penitencjarne przestrzegły tych wytycznych. -/-

2. Zasady ustalone w orzecznictwie Trybunału -/-

126. Na początku Trybunał przypomina, że artykuł 3 Konwencji mówi o jednej z podstawowych wartości społeczeństwa demokratycznego. Niezależnie od okoliczności i zachowania ofiary zakazuje on jednoznacznie tortur, karania oraz poniżającego i niehumanitarnego traktowania (*Labita p. Włochom* [GC], nr 26772/95, § 119, CEDH 2000-IV). -/-

127. Jednakże złe traktowanie musi osiągnąć minimalny poziom surowości, jeżeli ma wejść w zakres artykułu 3. Ocena tego minimum jest w swej naturze względna i zależy od wszystkich jej okoliczności, a w szczególności poddawany jest analizie czas takiego traktowania oraz jego psychiczno-fizyczne skutki, ale także w niektórych wypadkach wiek, płeć i stan zdrowia ofiary. Poza tym rozpatrując czy traktowanie jest „poniżające” w rozumieniu artykułu 3 Trybunał bada, czy celem traktowania było poniżenie i upokorzenie ofiary oraz czy jego skutki naruszyły lub nie naruszyły godności tej osoby w sposób nieprzystający do artykułu 3. Niemniej jednak, nawet przy braku takiego celu nie wyklucza się w zdecydowany sposób stwierdzenia naruszenia artykułu 3 (*Peers p. Grecji*, nr 28524/95, §§ 67-68, CEDH 2001-III, i *Valasinas p. Litwie*, n° 44558/98, § 101, CEDH 2001-VIII). -/-

128. Zajmując się dokładniej warunkami osadzenia, Trybunał bierze pod uwagę ich skumulowane skutki jak również specyficzne zarzuty podniesione przez skarżącego (zob. *Dougoz p. Grecji*, nr 40907/98, CEDH 2001-11). Ważnym czynnikiem, na podstawie którego rozpatrywana jest sprawa jest w szczególności czas przez, jaki osadzony był umieszczony w zaskarżonych warunkach (zob. m.in., *Alver p. Estonii*, n° 64812/01, z dn. 8 listopada 2005r.). Poza tym, w niektórych przypadkach, gdy przeludnienie w celach osiągnęło określony stopień, brak przestrzeni w jednostce penitencjarnej może stanowić główny element w ocenie zgodności danej sytuacji z artykułem 3 (w tym rozumieniu, *Karalevicius p. Litwie*, n° 53254/99, z dn. 7 kwietnia 2005r.) -/-

129. W przedmiocie ostatnio wspomnianego czynnika, Trybunał podnosi, że mając do czynienia z przypadkami rażącego przeludnienia, oceniał, iż zjawisko to samo w sobie, stanowi wystarczającą przesłankę uznania naruszenia artykułu 3 Konwencji. Ogólnie rzecz ujmując chodzi tu o przypadki, gdy powierzchnia życiowa przypadająca na skarżącego była mniejsza niż 3 m² (*Kantjrev p. Rosji*, nr 37213/02, §§ 50-51, z dn. 21 czerwca 2007r., *Andreï Frolov p. Rosji*, nr 205/02, §§ 47-49, z dn. 29 marca 2007r., *Kadikis p. Litwie*, nr 62393/00, § 55, z dn. 4 maja 2006r. i *Melnih p. Ukrainie*, nr 72286/01, § 102, z dn. 28 marca 2006r.). Natomiast w przypadkach, gdy brak przestrzeni nie był tak rażący, w celu oceny zgodności danej sytuacji z artykułem 3 Konwencji Trybunał brał pod uwagę inne aspekty materialnych warunków osadzenia. Chodziło tu w szczególności o takie czynniki jak możliwość dostępu do toalety w warunkach poszanowania prywatności, dopływ powietrza, dostęp do naturalnego światła, stan ogrzewania oraz odpowiednie warunki higieny. -/-

I tak, nawet w przypadkach, gdy skarżącemu była przyznana większa powierzchnia w celi, w tym także między 3m² a 4 m² Trybunał, mimo to orzekł naruszenie artykułu 3 Konwencji, biorąc pod uwagę ciasnotę połączoną z brakiem dostępu świeżego powietrza i odpowiedniego oświetlenia (*Vlassov p. Rosji*, nr 78146/01, § 84, z dn. 12 czerwca 2008r., *Babouchkine p. Rosji*, nr 67253/01, § 44, z dn. 18 października 2007r., *Trepachkine p. Rosji*, nr 36898/03, § 94, z dn. 19 lipca 2007r. i wyżej wspomniany *Peers* §§ 70-72). -/-

130. Trybunał podnosi, że dla osadzonego środki polegające na pozbawieniu wolności powodują zazwyczaj pewne niedogodności. Jednak cierpienie i poniżenie wiążące się z karą więzienia nie może w żadnym wypadku wykraczać poza nieunikniony ich element związany z daną formą, zgodnego z prawem traktowania lub karania. -/-

131. Trybunał przypomina również, że osadzenie w więzieniu nie powoduje u osadzonego utraty zagwarantowanych mu praw Konwencji. Przeciwnie, w niektórych przypadkach, osoba uwięziona może potrzebować szczególnej ochrony z powodu złożonej sytuacji, w której się znalazła lub dlatego, że jest całkowicie zależna od państwa. W tym kontekście Trybunał przypomina, że artykuł 3 nakłada na organy władzy obowiązek polegający na upewnieniu się, że każdy więzień jest osadzony z poszanowaniem ludzkiej godności, oraz, że warunki wykonywania środka zabezpieczającego nie doprowadzą osadzonego do rozpaczony lub do innego stanu, którego natężenie przekracza nieunikniony poziom związanego z osadzeniem cierpienia, oraz, mając na względzie praktyczne wymogi odbywania kary, że właściwe organy będą odpowiednio dbać o zdrowie i dobre samopoczucie więźnia (*Kudła P. Polsce* [GC], n° 30210/96, CEDH 2000-XI).

4. Zastosowanie powyższych reguł do niniejszej sprawy. -/-

a. Przeludnienie w więzieniach.

132. W przedmiotowym przypadku, Trybunał musi wziąć pod uwagę oświadczenia Trybunału Konstytucyjnego oraz innych polskich organów, w których stwierdza się, że przeludnienie w polskich więzieniach jest problemem o charakterze systemowym (zob. pkt. 80 i 88 cyt. powyżej). W tym kontekście, Trybunał odwołuje się do wyroku z dnia 26 maja 2008 r., w którym Trybunał Konstytucyjny osądził, że „trudno wyobrazić sobie sytuację, w której w celi o powierzchni mniejszej na osobę niż 3 m² można mówić o humanitarnym traktowaniu (artykuł 41 ust. 4 polskiej Konstytucji)”. Trybunał Konstytucyjny stwierdził nadto, że ze względu na chroniczny i poważny charakter przeludnienia w polskich jednostkach penitencjarnych nadmierne zagęszczenie w celi może samo w sobie kwalifikowane jako poniżające i niehumanitarne traktowanie (artykuł 40 Konstytucji). W tym kontekście Trybunał zauważa, że brzmienie artykułu 40 Konstytucji, do którego odwołał się Trybunał Konstytucyjny jest prawie

identyczne jak brzmienie artykułu 3 Konwencji. W konsekwencji uwzględniając zasadę subsydiarności, Trybunał uważa, że wspomniane stwierdzenie polskiego Trybunału Konstytucyjnego może w przedmiotowym przypadku być uznane za wyjściowe kryterium zgodności oceny warunków osadzenia w polskich jednostkach penitencjarnych z artykułem 3 Konwencji. Dlatego też, w każdym przypadku, gdy osoba pozbawiona wolności składa skargę do Trybunału zarzucając osadzenie w celi o powierzchni mniejszej niż 3 m² będzie istniała uzasadniona przesłanka do ustalenia naruszenia artykułu 3 Konwencji. -/-

133. Trybunał uważa, że stosując w przedmiotowym przypadku wyżej wymienione zasady, należy wziąć pod uwagę główną kwestię, to jest wielkość przestrzeni życiowej, jaką skarżący dysponował w poszczególnych jednostkach penitencjarnych. -/-

134. Trybunał zauważa, że od dnia 6 października 2001r. tj. od siedmiu lat i ośmiu miesięcy skarżący podlega ciągłemu osadzeniu. Był on w tym czasie osadzony w czterech różnych jednostkach penitencjarnych. Trybunał odnotowuje, że w czasie postępowania przez Trybunałem skarżący oświadczył, że przez cały okres swego osadzenia był on umieszczany w przeludnionych celach, w których nie mógł dysponować 3 m² przestrzeni życiowej zagwarantowanymi przez ustawodawstwo krajowe. Skarżący wskazał dokładnie, że dysponował odpowiednio około 2,32 m² powierzchni w Zakładzie Karnym w Poznaniu, od 2,06 m² do 2,72 m² w Zakładzie Karnym w Goleniowie, około 2,32 m² w Zakładzie Karnym w Koszalinie i około 2,25 m² w więzieniu w Czarnem. Trybunał zauważa, że z pism skarżącego w sprawie ciasnoty w poszczególnych jednostkach penitencjarnych przedłożonych przez te organa wynika, że w okresach odpowiadających okresowi jego osadzenia poziom przeludnienia wynosił między 119% a 149% ogólnej pojemności tych zakładów. Podobnie, pisma przesyłane do skarżącego przez kierownictwo zakładów karnych w odpowiedzi na jego zarzuty na warunki osadzenia świadczą o przekroczeniu ogólnej się pojemności tych jednostek penitencjarnych. -/-

135. Trybunał podnosi, że w przedmiotowym przypadku, Rząd nie może nie tylko zakwestionować stwierdzeń skarżącego dotyczącego go osobiście przeludnienia w celach, ale nadto sam przyznał w uwagach przedstawionych w dniu 6 marca 2007r., że od 14 grudnia 2004r. tj. w owym czasie od około dwóch lat i trzech miesięcy skarżący był długotrwale osadzony w Zakładzie Karnym w Koszalinie w celi o powierzchni 2,37 m² na 1 skazanego. Poza tym Rząd zaprezentował dane wskazujące, że w Zakładzie Karnym w Goleniowie skarżący był zakwaterowany przez okres około jednego roku w celach, gdzie na jedną osobę przypadało do 2,06 m² do 2,72 m². Poza tym, wydaje się z przez osiem miesięcy tego roku Skarżący musiał przebywać w

celi, w której warunki były szczególnie uciążliwe, gdyż powierzchnia na jednego osadzonego nie przekraczała 2,06 m². -/-

136. Opierając się na oświadczeniach stron, Trybunał dochodzi do wniosku, że w przedmiotowym przypadku, zostało ponad wszelką wątpliwość ustalone, że w tym okresie, tj. przez ponad dwa lata skarżący musiał w Zakładzie Karnym w Koszalinie znosić warunki dużego stłoczenia, gdyż przestrzeń życiowa, którą mógł dysponować była niższa od zagwarantowanego kodeksowego tzn. 3 m² na osobę „humanitarnego” minimum. Poza tym Trybunał zauważa, że poza okolicznościami, które w przedmiotowym przypadku w sposób stanowczy zostały ustalone, także dokumenty świadczące o poziomie przeludnienia w poszczególnych jednostkach penitencjarnych, w których skarżący był i jest osadzony stwarzają uzasadnioną przesłankę przemawiającą za jego stwierdzeniami, że minimalna norma krajowa nie była uznawana w czasie całego osadzenia. W tym kontekście Trybunał pragnie przypomnieć, że standardem przekraczającym normę prawa krajowego w kwestii powierzchni mieszkalnej w jednostkach penitencjarnych są 4 m² rekomendowane przez Radę Europy. Trybunał sygnalizuje, że argument Rządu podnoszący, że nie można w stanowczy sposób określić powierzchni zajmowanej przez skarżącego w poszczególnych celach, ponieważ Rząd nie dysponuje danymi zgromadzonym przez właściwe władze nie działa na jego korzyść. A zatem, Trybunał uważa, że do właściwości organów krajowych należy prowadzenie odpowiednich badań oraz gromadzenie danych mogących ujawnić, że sytuacja, z powodu, której skarżący zwrócił się do Strasburga jest zgodna z Konwencją. -/-

b. Inne czynniki

137. Trybunał zauważa, że nadmierne zagęszczenie, stawało się jeszcze bardziej dolegliwe z uwagi na fakt, że możliwość poruszania się poza celą było w dużym stopniu ograniczona. Ze zgodnych stwierdzeń stron wynika, że we wszystkich jednostkach penitencjarnych, skarżący mógł przebywać poza celą jedynie godzinę dziennie. Równocześnie Trybunał odnotowuje oświadczenia skarżącego według, których warunki odbywania codziennego spaceru w Zakładzie Karnym w Poznaniu były mało komfortowe z powodu małej powierzchni miejsca przeznaczonego do spaceru. Na podstawie akt sprawy wskazujących, że poziom przeludnienia w tej jednostce wynosiła w tym czasie 149% ogólnej pojemności, Trybunał uważa, że deklaracje skarżącego można uznać za wiarygodne. -/-

138. Trybunał odnotowuje również, że z oświadczeń stron wynika, że w Zakładzie Karnym, w którym był osadzony przez blisko pięć miesięcy skarżący nie mógł uczestniczyć w żadnych innych zajęciach oprócz jednej

godziny regulaminowego spaceru - przebywał więc w celi przez 23 godziny na dobę. Jeżeli chodzi o inne jednostki penitencjarne, Trybunał podnosi, że okres w czasie, którego skarżący mógł przebywać poza celą był nieco dłuższy to znaczy mógł on wykonywać ćwiczenia fizyczne na siłowni lub przebywać w świetlicy od 2 do 3 godzin tygodniowo w więzieniu w Goleniowie i około 45 minut dziennie w Zakładzie Karnym w Koszalinie. Niemniej jednak Trybunał stwierdza, że oprócz tych rozrywek, znaczący okres czasu Skarżący spędzał w celi i w związku z tym nie miał możliwości zrekompensować sobie dolegliwości, które musiał długotrwale znosić z powodu stłoczenia w celach. -/-

139. W związku z warunkami sanitarnymi stanowiącymi następnym ważnym elementem sprawy, Trybunał stwierdza, że należy go rozpatrywać w świetle głównego elementu tej sprawy to znaczy w aspekcie chronicznego przeludnienia w celach. Stąd też, Trybunał wskazuje, że skarżący był zamknięty wraz z innymi osadzonymi przez prawie całe dni na bardzo ograniczonej powierzchni, tj. w celi pozbawionej klimatyzacji, w obrębie, której znajdowały się także urządzenia sanitarne, niedostatecznie, jak się wydaje, oddzielone od reszty celi. Jeśli, poza tym, weźmie się pod uwagę, że to samo pomieszczenie było miejscem do spania i do jedzenia, powodując, że osadzeni spożywali posiłki w nieodpowiednich warunkach, nie pozostaje wątpliwe, że warunki sanitarne w takiej celi, nawet początkowo do zaakceptowania, stały się szybko nie do zniesienia. W ocenie Trybunału, zbiór elementów zebranych wokół głównego czynnika jakim jest znaczący brak przestrzeni życiowej przeznaczonej dla skarżącego w celi, wskazuje w przekonujący sposób, że jego warunki osadzenia przekroczyły nieunikniony poziom dolegliwości, a w rezultacie doszło do naruszenia artykułu 3 Konwencji (*Novosselov p. Rosji*, nr 66460/01, §44, z 2 czerwca 2005r.). -/-

c. Wniosek

140. W konkluzji, Trybunał stwierdza, że ustalone fakty - długie osadzenie Skarżącego w ogromnym stłoczeniu przy braku możliwości swobodnego poruszania się poza celą, z towarzyszącymi trudnymi warunkami higienicznymi, do czego należy dołączyć pasywną postawę lokalnych organów, które nie starały się rozwiązać tej sytuacji – pozwalają stwierdzić, że cierpienia i dolegliwości, których Skarżący doświadczył, przekroczyły nieunikniony poziom dolegliwości, jaki powoduje ze swej natury fakt osadzenia w zakładzie karnym. -/-

141. W rezultacie, czego doszło do naruszenia artykułu 3 Konwencji. -/-

II. ZARZUT NARUSZENIA ARTYKUŁU 8 KONWENCJI

142. Trybunał stwierdził w przedmiotowym przypadku, że sytuacja leżąca u podstaw zarzutu skarżącego powinna być także poddana analizie pod kątem artykułu 8 Konwencji, który brzmi następująco: :

« 1. Każdy ma prawo do poszanowania swojego życia prywatnego i rodzinnego, swojego mieszkania i swojej korespondencji.

2. Niedopuszczalna jest ingerencja władzy publicznej w korzystanie z tego prawa, z wyjątkiem przypadków przewidzianych przez ustawę i koniecznych w demokratycznym społeczeństwie z uwagi na bezpieczeństwo państwowe, bezpieczeństwo publiczne lub dobrobyt gospodarczy kraju, ochronę porządku i zapobieganie przestępstwom, ochronę zdrowia i moralności lub ochronę praw i wolności innych osób »

A. Dopuszczalność skargi

143. Sąd podnosi, że ten zarzut wiąże się z poprzednio rozpatrywanym i w związku powinien zostać uznany za dopuszczalny.-/-

B. Meritum sprawy

144. Biorąc pod uwagę ustalenie naruszenia artykułu 3 Konwencji, Trybunał uważa za zbędną konieczność kontynuowanie analizy tej sprawy także pod kątem artykułu 8 Konwencji. Niemniej jednak, przypomina on, że w wyroku z dnia 26 maja 2008r. polski Trybunał Konstytucyjny postanowił o niekonstytucyjności polskiej ustawy zezwalającej organom penitencjarnym ograniczać w podległym im jednostkach powierzchnię mieszkalną poniżej 3 m² na jednego osadzonego. Trybunał pragnie podkreślić, że w przedmiotowej sprawie, to stwierdzenie samo w sobie wystarczyłoby do orzeczenia naruszenia artykułu 8 Konwencji z powodu niespełnienia wymogu, iż dopuszczalna jest tylko taka ingerencja w prawa chronione, która jest przewidziana przez „ustawę” w rozumieniu paragrafu 2 tego przepisu. -/-

III. ZASTOSOWANIE ARTYKUŁU 46 KONWENCJI

145. Przed rozpatrzeniem żądań co do wysokości zadośćuczynienia przedstawionych przez skarżącego na podstawie artykułu 41 Konwencji, mając na uwadze okoliczności sprawy, Trybunał rozważył jakie konsekwencje wynikają z artykułu 46 Konwencji dla pozwanego Państwa.

146. Artykuł 46 Konwencji stanowi:

« 1. Wysokie Układające się strony zobowiązują się do przestrzegania ostatecznego wyroku Trybunału we wszystkich sprawach, w których są stronami.

2. Ostateczny wyrok Trybunału przekazuje się Komitetowi Ministrów, który czuwa nad jego wykonaniem. »

A. Argumentacja stron

1. Skarżący

147. Przed Trybunałem Skarżący twierdzi, że powodem przeludnienia w celach na terenie Polski jest w dużym stopniu niedoskonałe ustawodawstwo krajowe wywołujące systemowe problemy mogące generować podobne do jego, skargi. -/-

2. Rząd

148. Rząd zgodził się w tej sprawie, że przeludnienie w celach ma charakter systemowy. Podkreśla jednak, że zjawisko to zostało nie tylko rozpoznane przez organy krajowe, ale również zostało znalezione na niego rozwiązanie na poziomie krajowym. W tym względzie, Rząd przywołuje szereg prawnych i praktycznych środków przyjętych przez organy krajowe mających na celu poprawę sytuacji w jednostkach penitencjarnych (zob. pkt. 91-93 powyżej). Rząd podkreśla, że mając na uwadze fakt, że wspomniane środki doprowadziły do zmniejszenia przeludnienia w celach, nie ma potrzeby, aby Trybunał musiał rozstrzygać w kwestii ogólnych środków. Rząd oświadcza, że uchylene niedoskonałych przepisów prawa krajowego i zastąpienie ich nowymi ustanawiającymi na poziomie krajowym skuteczny środek odwoławczy umożliwiający ubieganie się o odszkodowanie z tytułu osadzenia w warunkach naruszających godność, dowodzi, że sytuacja będąca przyczynkiem niniejszej sprawy nie będzie w przyszłości dawała postawy do podobnych skarg. Nadto Rząd podkreśla, że sytuacja w kraju, której podstawą mogłyby być stwierdzenia naruszenia artykułu 3 Konwencji w innych podobnych skargach nie ma ciągłego charakteru. Organy krajowe wdrażają obecnie system polegający na przenoszeniu osadzonych na zasadzie rotacji między poszczególnymi jednostkami penitencjarnym (rotacyjny system odbywania kary) umożliwiający w nagłych przypadkach odciążenie szczególnie przeludnionych jednostek. Kończąc Rząd podkreśla, że działania resortu sprawiedliwości zmierzające do poprawy sytuacji więziennictwa w kwestii przeludnienia wymagają znacznych nakładów zarówno organizacyjnych, jak i budżetowych; jest to także długoterminowy proces. -/-

3. Ocena Trybunału

149. Trybunał zauważa, że aktualnie zawisło przed nim około 160 skarg skierowanych przeciwko Polsce, które dotyczą problemu naruszenia artykułu 3 Konwencji, wynikającego z osadzenia w niewłaściwych warunkach, a w szczególności w przeludnionych celach. Około 95 z tych skarg zostało zakomunikowane Rządowi polskiemu. -/-

150. Nadto Trybunał zauważa, że wyrokiem z dnia 26 maja 2006r. polski Trybunał Konstytucyjny oraz przedstawiciele polskich władz biorących udział w postępowaniu przed tym Trybunałem tj. Prokurator Generalny, Marszałek Sejmu i Rzecznik Praw Obywatelskich, oraz - w przedmiotowej sprawie - Rząd uznali wagę oraz systemowy charakter problemu przeludnienia w więzieniach. -/-

151. Wyżej wskazane dane statystyczne oraz oświadczenia Trybunału Konstytucyjnego i polskich organów krajowych ukazują, że naruszenie praw skarżącego chronionych Konwencją nie jest odosobnionym przypadkiem, ale wywodzi się z problemu o powszechnym zasięgu wynikającego nieprawidłowego funkcjonowania polskiego ustawodawstwa oraz praktyki administracyjnej – problemu, który dotknął i może dotknąć wiele osób (*mutatis mutandis Broniowski p. Polsce* [GC], nr 31443/96, § 189, CEDH 2004-V). -/-

152. Trybunał zauważa w szczególności, że istniejące od kilku lat przeludnienie powstało w 2000 roku i trwało przynajmniej do pierwszej połowy 2008 roku, ma cechy zjawiska o charakterze systemowym, które wynika z funkcjonowania “praktyki niezgodnej z Konwencją” (zob., *mutatis mutandis, Broniowski* wyżej cyt., §§ 190-191, oraz *Scordino p. Włochom (nr 1)* [GC], nr36813/97, §§ 229-231, CEDH 2006-V, oraz *Bottazzi p. Włochom* [GC], nr34884/97, § 22, CEDH 1999-V, sprawy włoskie na długość postępowania). -/-

152. W tym kontekście Trybunał powtarza, że wyrok Trybunału stwierdzający naruszenie Konwencji nakłada na pozwane państwo nie tylko prawne zobowiązanie do zapłaty skarżącym kwot zasądzonych z tytułu słusznego zadośćuczynienia na podstawie artykułu 41 Konwencji, lecz także do podjęcia, pod nadzorem Komitetu Ministrów, ogólnych, a gdy zajdzie taka potrzeba, także indywidualnych środków, które należy zastosować w krajowym porządku prawnym, w celu zakończenia stanu naruszenia ustalonego przez Trybunał i zadośćuczynić tak, jak to możliwe jego skutkom. Pod nadzorem Komitetu Rady Ministrów, pozwane państwo ma swobodę w wyborze środków, za pomocą których wykona zobowiązanie prawne wynikające z artykułu 46 Konwencji pod warunkiem, że środki takie będą zgodne z wnioskami zawartymi w wyroku Trybunału (*Scozzari i Giunta p. Włochom* [GC], nr 39221/98 i 41963/98, § 249, CEDH 2000-VIII, et wyżej cyt. *Broniowski*, § 192). -/-

153. Trybunał zauważa, że na mocy wyroku polskiego Trybunału Konstytucyjnego z dnia 26 maja 2008r. krajowe władze zostały zobowiązane do spowodowania, aby krajowa sytuacja w tej kwestii pozostawała w zgodzie z Konstytucją, a w szczególności z właściwymi przepisami Konstytucji jednoznacznie zakazującymi tortur oraz niehumanitarnego i poniżającego traktowania. Trybunał uznał w szczególności, że poza dokonaniem zmian w przepisach prawnych, organy krajowe winny podjąć działania natury organizacyjnej w celu wyeliminowania przeludnienia w jednostkach penitencjarnych. W tym kontekście, Trybunał Konstytucyjny położył szczególny nacisk na konieczność zmiany polityki karnej w kierunku szerszego wykorzystania nieizolacyjnych środków karnych. -/-

154. Trybunał zauważa również, że w niedawno wydanym wyroku w sprawie *Kauczor przeciwko Polsce* (nr 45219/06, z dn. 3 lutego 2009r.), opierając się na wnioskach Komitetu Ministrów Rady Europy, Trybunał stwierdził, że nadmierna długość aresztu tymczasowego w Polsce ujawnia systemowy problem polegający na praktyce niezgodnej z artykułem 5§ 3 Konwencji (*cyt. powyżej Kauczor, § 62*). Trybunał odnotowuje, że rozwiązanie problemu przeludnienia w celach w Polsce jest wewnętrznie związane z rozstrzygnięciem problemu ujawnionego w sprawie *Kauczor*. -/-

155. Trybunał zauważa również, że od pewnego czasu, krajowe władze wydają się zapominać o istnieniu przeludnienia w więzieniach i o nieodpowiednich warunkach osadzenia. Równocześnie, wydaje się, że władze krajowe ograniczyły się do sankcjonowania istniejącego problemu w oparciu o uznane uprzednio przez Trybunał Konstytucyjny za niekonstytucyjne przepisy krajowe. Trybunał podniósł już wcześniej, że podobne interpretacje i błędne stosowanie prawa wewnętrznego, którego nieścisłość umożliwiała administracji więziennej podejmowanie w dowolny sposób, przez uprzednio nieustalony okres czynności mających na celu ograniczenie przestrzeni życiowej na jednego osadzonego poniżej 3 m², zmieniły sytuację, która wydawała się być przejściowa i wyjątkowa, w zjawisko chroniczne. -/-

157. Niemniej jednak Trybunał odnotowuje, że w ostatnim czasie władze krajowe przedsięwzięły środki w celu rozwiązania problemu niewłaściwych warunków w zakładach karnych, a w szczególności przeludnienia w celach oraz innych niedogodności z nim związanych. Na podstawie artykułu 46 Konwencji do Komitetu Ministrów należy ocena środków podjętych przez Polskę i czuwanie na wykonaniu wyroku Trybunału. Tymczasem Trybunał wyraża zadowolenie z wysiłków podjętych przez władze krajowe i uznaje, że te kroki przyczynią się do zmniejszenia wielkości zjawiska i do rozluźnienia w polskich jednostkach penitencjarnych. Równocześnie Trybunał pragnie zauważyć, że te przedsięwzięte środki nie są w stanie zadośćuczynić naruszeniom, które miały miejsce z tego powodu w przeszłości. -/-

Trybunał uważa także, że jak to sam Rząd zadeklarował, w celu ostatecznego wyeliminowania systemowego ujawnionego problemu niezbędne jest poszukiwanie przez władze krajowe rozwiązań o charakterze generalnym, tak, aby każdy osadzony mógł być zakwaterowany w warunkach zgodnych z Konwencją. -/-

158. Trybunał ma świadomość, że rozwiązanie problemu systemowego ujawnionego przez skarżącego może wymagać uruchomienia znaczących środków finansowych. Trybunał przypomina jednak, że zważywszy na nienaruszalność prawa chronionego przez artykuł 3 Konwencji, kwestie finansowe nie mogą usprawiedliwiać całkowitego braku pojęcia przez państwo działań mających na celu poprawę sytuacji w celach (zob. w tym znaczeniu *Nazarenko p. Ukrainie*, nr 39483/98, z dn. 29 kwietnia 2003r.); W każdym stanie rzeczy, państwo jest zobowiązane do organizacji systemu penitencjarnego w ten sposób, aby godność osadzonych była szanowana (*Mamedova p. Rosji*, cyt. powyżej, § 63). W szczególności, jeżeli państwo nie jest w stanie zagwarantować każdemu z osadzonych warunków osadzenia zgodnych z artykułem 3 Konwencji, musi on dążyć do zmniejszenia ilości osób odbywających karę w zakładach karnych, szczególnie swobodnie stosując środki zapobiegawcze nie pozbawiające wolności.-/-

159. Na zakończenie, Trybunał odnotowuje praktykę pojawiającą się w najnowszym cywilnym orzecznictwie polskim potwierdzającą możliwość przyznania odszkodowania osobom, które były osadzone w warunkach naruszających ich godność. W tym względzie Trybunał podnosi, że istotne jest, aby zasady ustalone w wyroku wydanym przez polski Sąd Najwyższy w dniu 26 lutego 2007 r. były należycie stosowane przez krajowe sądy niższych instancji. Trybunał pragnie jednak podkreślić, że powództwo wniesione na podstawie artykułu 24 Kodeksu Cywilnego w związku z artykułem 445 tej ustawy może w zasadzie dotyczyć jedynie osób, które były, ale nie są już osadzone w przeludnionych celach w warunkach naruszających ich godność.-/-

160. W każdym razie Trybunał zauważa, że jedno postanowienie sądu cywilnego może przynieść rozwiązanie o charakterze ogólnym problemu nieodpowiednich warunków osadzenia, wzięwszy pod uwagę fakt, że może ona działać na okoliczności, które leżą u jej podstawy. -/-

161. Z tego powodu, Trybunał sugeruje, żeby polskie władze podjęły działania w celu utworzenia skutecznego systemu skargowego przed organami administracji więziennej i nadzoru penitencjarnego, w szczególności przed sędzią penitencjarnym, które wydają się najbardziej kompetentne do podejmowania szybkich działań w tym zakresie, a szczególnie zarządzić przeniesienie osadzonego w celu długotrwałego zakwaterowania w celi zgodnej z normami przewidzianymi przez Konwencję. -/-

IV. ZASTOSOWANIE ARTYKUŁU 41 KONWENCJI

162. Artykuł 41 Konwencji stanowi:

« Jeśli Trybunał stwierdzi, że nastąpiło naruszenie Konwencji lub jej protokołów, oraz jeśli prawo wewnętrzne zainteresowanej Wysokiej Układającej się Strony pozwala tylko na częściowe usunięcie konsekwencji tego naruszenia, Trybunał orzeka, gdy zachodzi potrzeba, słuszne zadośćuczynienie pokrzywdzonej stronie. »

A. Szkoda

163. Skarżący domaga się odszkodowania tytułem słusznego zadośćuczynienia w wysokości 50 euro (EUR) za każdy dzień osadzenia w warunkach naruszających jego godność, w celach nie odpowiadającym wymaganym normom. Według niego, taka kwota stanowiłaby rekompensatę za szkodę moralną spowodowaną naruszeniem Konwencji. -/-

164. Rząd uznaje, że żądana przez skarżącego kwota może wynieść do 100 000 euro i jest wygórowana. -/-

165. Dokonując swej oceny na zasadzie sprawiedliwości, Trybunał przyznaje skarżącemu 3 500 euro z tytułu szkody moralnej. -/- .

B. Koszty i wydatki

166. Skarżący nie przedstawił żadnych żądań z tego tytułu. -/-

C. Odsetki za zwłokę

167. Trybunał uznaje, że odsetki z tytułu niewypłacenia zasądzonych kwot powinny być ustalone zgodnie ze stopą kredytu Europejskiego Banku Centralnego, plus trzy punkty procentowe. -/-

Z TYCH PRZYCZYŃ TRYBUNAŁ JEDNOGŁOŚNIE,

1. *Uznaje* skargę za dopuszczalną;
2. *Uznaje*, doszło do naruszenia artykułu 3 Konwencji;
3. *Uznaje* za zbędne analizę sprawy z punktu widzenia artykułu 8 Konwencji;

4. *Uznaje iż,*

- a) pozwane państwo winno wypłacić skarżącemu, w ciągu trzech miesięcy od dnia, w którym wyrok stanie się prawomocny zgodnie z artykułem 44 § 2 Konwencji kwotę 3 500 euro (trzech tysięcy pięćset euro), z tytułu szkody moralnej, która będzie przeliczona na polskie złote, powiększoną o jakikolwiek podatek, który może być pobrany;
- b) od wygaśnięcia wyżej wspomnianego terminu do momentu zapłaty będą płacone zwykłe odsetki według stopy procentowej Europejskiego Banku Centralnego stosowanej w tym okresie plus trzy punkty procentowe ;

5. *Oddala* roszczenie skarżącego dotyczące słusznego zadośćuczynienia. -/-

Sporządzono w języku francuskim i obwieszczono pisemnie w dniu 22 października 2009 roku, zgodnie z artykułem 77 §§ 2 i 3 Regulaminu Trybunału. -/-

Lawence Early

Nicolas Bratza

Kanclerz

Przewodniczący

Repertorium Nr.....
Ja niżej podpisana, Joanna TOKARSKA
tłumacz przysięgły języka francuskiego wpisana
na listę tłumaczy przysięgłych Ministra
Sprawiedliwości pod numerem TP/854/05 stwierdzam
zgodność powyższego tłumaczenia z okazanym
dokumentem sporządzonym w języku francuskim.

Warszawa, dnia .....200....r.

